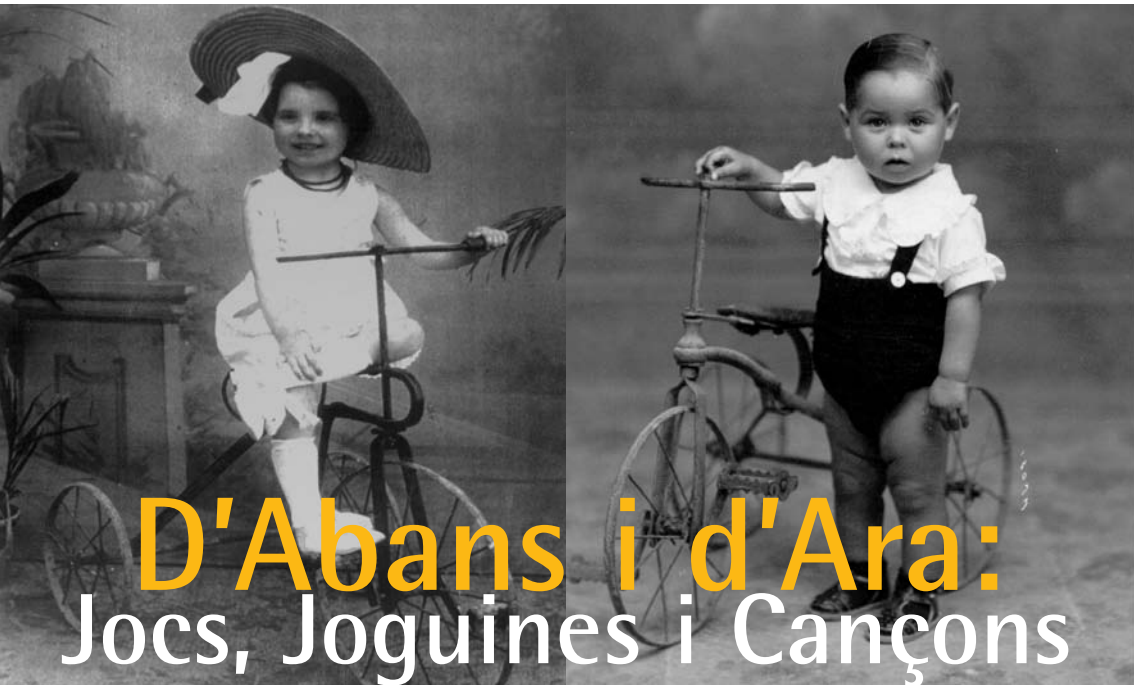

D'Abans i d'Ara: Jocs, Joguines i Cançons

D'Abans i d'Ara:

Jocs, Joguines i Cançons

La Memòria del Futur

col·lecció

La Memòria del Futur

5. D'Abans i d'Ara: Jocs, Joguines i Cançons

Primera edició

març de 2006

Projecte gràfic-disseny

Xavier Duran Esteva

Correcció del text

Queti Vinyals Florenciano

© *Dels textos*

Elvira Ana Targa i Chicano

Judith Barbacil i Mestres

© *De les imatges*

Dels protagonistes

La Sección Femenina. Luis Otero. Edaf

Flechas y Pelayos. Luis Otero. Edaf

Eva Bolaño Creus

Blanca Albà Pujol

© *D'aquesta edició (incloent-hi el disseny)*

Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

Plaça de la Vila, 12

Tel. 938 140 000

<http://www.vilanova.org>

Índex

D'Abans i d'Ara: Jocs, Joguines i Cançons

Presentació	7
Agraïments	9
Introducció	13
El món del joc	17
Anem a jugar al carrer?	20
Per què abans podíem jugar al carrer?	21
Quan els nens de la Geltrú jugàvem al carrer	25
Nosaltres també jugàvem a la Geltrú	29
La guerra del 33 o la de les pedres: una guerra a Baix-a-mar	31
Viure i jugar a la vila	33
El món de les joguines	35
Existeix una història de les joguines?	37
Són sempre necessàries les joguines?	40
Tenen rols les joguines?	41
El paper de les nines i dels jocs de fireta	42
La meva nina, la meva fireta i la meva platja	45
El bateig de nines	47
La història d'una vaixela amb què no es podia jugar	49
On podíem comprar les joguines fa molts anys?	51
Hi havia joguines de moda abans?	52
Els nens i les nenes que van viure durant la dictadura...	54
Vilanova i la Geltrú durant la dictadura	56
El material de les joguines és respectuós amb el medi...	57
Jocs, joguines i històries de la infantesa	59
Història d'un nen	63
El món de les cançons	67
Quins temes tracten les cançons d'infants?	70
Qui canta i de què es canta?	76

Hi ha cançons populars sexistes?	78
Tenim cançons populars pròpiament vilanovines?	82
Queden en el record les nostres cançons?	82
Records de les meves cançons	83
Una història de teatre, reis i firetes	85
Una perspectiva actual	89
Què queda de comú en el record de les diferents...	91
Les petites curiositats de les joguines d'abans i d'ara	93
La baldufa	95
Les bales	95
L'estel	96
El io-io	96
El "Hula-Hoop"	96
El Monopoly	97
L'Scalextric	97
La Barbie	97
Els clicks	98
Notes	99
Bibliografia	101

Presentació

Si hi ha un element que hagi estat comú a tots els infants –els d'abans i els d'ara–, aquest és el joc i aquells instruments que l'acompanyen habitualment: les joguines i les cançons. Trets que s'associen de forma gairebé automàtica a les edats més tendres i que, en els grans, evoquen sentiments, records de complaença i, en alguns moments, també enyorança.

La Memòria del Futur

La Vilanova i la Geltrú de la seva infantesa, aquella de principis i mitjans del segle passat, tenia una morfologia molt diferent a l'actual. Aquella vila acostumava a marcar el com, amb qui, on, a què i amb què es jugava. Avui, les distàncies dins la nostra ciutat, tot i ser més grans, s'han escurçat. La mobilitat entre barris ha crescut notablement i ara ja ningú diu que "va d'excursió a Ribes Roges" ja que la vila té una unitat en la seva fesomia. Però això no ha estat des de sempre així. Els carrers de la Vila, de la Geltrú i de Baix-a-mar eren zones disperses, en la seva majoria carrers de terra, sense cap tràfec que no fos el dels vianants i, més esporàdicament, el dels carros tirats a cavall i alguna que altra bicicleta. Si els comparem amb els carrers d'avui dia i l'actual circulació constant de cotxes i de motos, entendrem perquè era molt més fàcil jugar lliurement al bell mig del carrer fins que la mare feia un crit des del balcó i s'havia de tornar a la llar.

Aquests fets podrien entendre's com a anecdòtics, però és cert que tenen una base històrica que és la d'allò quotidià dels temps passats. Així mateix, el context històric de l'època, marcat per una postguerra aferrissada, pautava, en molts moments, el dia a dia dels actes dels qui ja eren adults o grans i també els dels infants. Hom començava el dia anant a l'escola però, en entrar-hi i abans de començar les classes, s'havien de cantar himnes que tenien per finalitat deixar ben clar quin era l'esperit i l'ideari polític del moment. El mateix passava amb l'idioma que s'havia d'utilitzar socialment i que es reproduïa en els jocs dels infants. La dictadura imposava que el català quedés, en general, relle-

vat a la intimitat de les llars i a l'àmbit més proper de la família més directa, però no era l'idioma que s'emprava per a la tasca docent i, per extensió, tampoc era comú en els jocs al pati de les escoles. Malgrat això, la tradició i la cultura populars de transmissió oral han tingut continuïtat gràcies, precisament, al fet que el català va ser preservat en aquest espai propi i íntim i també perquè alguns i algunes mestres introduïen algunes cançons catalanes de forma subversiva en l'educació dels infants que tenien al seu càrrec, com veurem en aquestes pàgines.

L'escassetat econòmica fixava també el temps en què els infants conservaven l'estatus de nens i nenes. L'esbarjo era molt més acotat en el temps que el de la canalla d'avui dia i, en molts casos, una criatura es veia obligada a assumir tasques laborals de més o menys repercussió per tal d'ajudar a la família a tirar endavant, amb una edat que en l'actualitat seria impensable.

És així que, amb aquest nou capítol de **La Memòria del Futur**, podem fer paleses les diferències i també les similituds entre el fet de ser infants, d'abans o d'ara. No és la nostra intenció ser exhaustius en l'anàlisi històrica sinó, més aviat, el que pretenem és donar testimoniatge directe de les vivències dels qui avui dia són grans per aportar elements de reflexió i valoració quant a la realitat d'avui. Hem guanyat moltes coses i d'altres s'han anat perdent. Els temps canvien i cal viure'ls plenament. Així mateix, cal preservar el gran tresor que representa el nostre llegat més proper, amb l'ànim que ens aporti aprenentatge i que ens ajudi a gaudir d'una Vilanova i la Geltrú amb un futur ple i integrador, on petits, mitjans i grans convivim i compartim espais, sentiments i experiències.

JOAN IGNASI ELENA I GARCIA
Alcalde de Vilanova i la Geltrú

Agraïments

Recuperar una part del nostre passat més recent. Aquest és l'objectiu que ens guia volum darrere volum d'aquesta col·lecció de **La Memòria del Futur**. En aquesta tasca, a més, constatem l'interès que desperta en els nostres conciutadans i conciutadanes. Cada vegada, hi ha més persones que, en el moment que ens proposem emprendre'n un de nou, ens ofereixen la seva col·laboració i implicació més directes. Aquests fets ens esperonen i ens gratifiquen summament. Cada vegada n'aprenem més de les persones grans de casa nostra i encara no hem iniciat un tema que ja en tenim un parell més en cartera...

La Memòria del Futur esdevé, d'aquesta manera, un punt de trobada no tan sols entre persones grans sinó, i principalment, entre persones de generacions diferents. A través d'aquestes planes molts alumnes dels instituts de secundària i de batxillerat s'han posat en contacte amb els processos vitals d'aquelles generacions que els han precedit i, de forma més personal, amb els i les protagonistes de la nostra col·lecció. Conèixer l'altre en molts casos suposa entendre'l molt millor. Alguns dels alumnes s'han emocionat sentint les explicacions que se'ls donava i això es produeix perquè hi ha connexió i proximitat.

En aquest cinquè capítol, tornem a plantejar aspectes d'allò quotidià que ens acosten a la més tendra infantesa dels qui avui són grans, des del record i el seu context històric, i també recuperant el sentiment i l'emoció que inevitablement s'associa a aquesta etapa de la vida. El joc i, les seves acompanyants, les joguines junt amb les cançons esdevenen pràctiques i coneixements compartits i comunitaris, que es van transmetent de generació en generació, convertint-los en part de la cultura pròpia de la nostra societat. En aquest camí de redescoberta, volem agrair l'aportació a totes i cadascuna de les integrants –magnífiques col·laboradores– del taller *Dones amb Memòria* que ens han aportat lletres de cançons, joguines antigues i records i experiències diverses que ens han acostat, a més, a la fesomia de la Vila, de la Geltrú i de Baix-a-

mar. Especialment volem agrair el seu llegat a les germanes Esther i Irene Díaz Hernández, a la Manoli Sanz Blocona, a la Gertrudis Lloveras i Sorni, a les germanes Antònia i Mercè Montané i Nin, a la Pilar Serrano Blocona, a la Rosa Vidal i Figueres i a la Camèlia Ferrer i Garriga.

Així mateix, el nostre agraïment per la seva aportació i paciència amb el nostre equip de treball a la Rita Massó i Pros, qui ens va obrir les portes de casa seva, al Josep Albero i Segarra i, al Ramon Amell i Rius i a la Rosa Carbonell i Serra, parella entranyable que amb molta estimació ens han aportat visions de la Geltrú.

Un agraïment molt especialment a la Blanca Rosa Bertran i Roch; la seva llarga trajectòria com a mestra de música i els seus inestimables coneixements ens han ajudat a amplificar i discernir molts aspectes de les cançons més conegudes i estimades dels qui eren infants a mitjans del segle passat. Ella ens ha aportat molt del material que hem emprat per donar unes pinzellades a l'entorn més íntim dels cançoners populars més propis de casa nostra.

I també hem d'agrair la col·laboració i les aportacions als continguts d'aquest cinquè volum de **La Memòria del Futur** a en Xavier Orriols i al Bienve Moya, els quals han portat a terme una important tasca de recuperació de la tradició oral a la nostra ciutat. A la Ruth Guinda i Garcia, persona coneixedora de la infantesa i de la importància del joc i de les joguines per als infants de qualsevol edat, qui ha tingut a bé llegir els continguts que us aportem abans de la seva edició. A la Lourdes Roca Oller, treballadora social d'una de les EBASP de la Regidoria d'Afers Socials del nostre Ajuntament que ens ha permès i facilitat conèixer algunes de les persones protagonistes d'aquest volum; sense la seva intervenció –i per la dificultat que per sortir de casa tenen algunes persones grans–, hagués estat difícil que elles participessin de l'experiència. I a la Sílvia Casas i Jorba, mestra de l'Escola El Cim, per les seves aportacions i assessorament sobre materials pedagògics a les escoles.

Per acabar, no podem deixar de fer exprés, com sempre, el mereixement i l'agraïment a l'excel·lent tasca de totes les persones de l'equip de treball, que tot i desenvolupant la seva tasca professional han aportat també un suplement de temps, esforç, il·lusió i humanitat a aquest programa.

ELVIRA ANA TARGA I CHICANO
Responsable tècnica del Programa

Introducció

Trajectes vitals. És així com podem anomenar els anys que vivim i que viurem. Aquests anys però tindran un pes diferent en la nostra memòria personal.

Tots i totes hem passat, passem o passarem per la infantesa, per l'adolescència, per la maduresa i per la vellesa. En alguns moments, totes aquestes etapes han estat presents, o seran futures i, amb el temps, s'han constituït o es constituïran com a passats. Tot i això, no cal dir que el passat més remot d'aquest anomenat trajecte vital és el de la infantesa, de la qual la memòria fa una selecció molt acurada perquè només en recordem els moments més significatius, ja siguin positius o negatius. Observem també que altres esdeveniments, amb el pas del temps, es difuminen i, fins i tot, s'arraconen o es perden. Però hi ha percepcions que sobreviuen i són aquestes les que donen importància a aquesta etapa tan singular: la infància.

A la infantesa, li podem associar moltes idees i records, però n'hi ha alguns que ens resultaran comuns a tots. Parlem de l'escola, dels amics, de la família, de les primeres pors, dels Reis d'Orient i del tió, de l'entorn, de les joguines, de les cançons més entranyables i, sobretot, de jugar... aquella pràctica que el temps no fa desaparèixer totalment però que, inevitablement, en modifica la forma.

I, precisament, són els jocs, les joguines i les cançons les que pretenem analitzar en aquest cinquè llibret de **La Memòria del Futur**.

En ell, volem recuperar aquells elements que ens ensenyen una manera de viure, de veure i d'entendre la vida diferent de la que tenim actualment, perquè creiem que, si tenim presents aquests aspectes, ens poden ajudar a continuar evolucionant com a societat, ja que podrem vincular el passat, el present i el futur.

També reflexionem, encara que sigui de forma parcial, al voltant de les mancances dels dies passats per valorar d'una manera crítica, però alhora constructiva la dinàmica actual que ens envolta.

Analitzem la importància que té la nostra ciutat, entenent-la com aquell escenari on molts dels nostres avis i àvies van viure-hi les experiències infantils més destacades. Perquè Vilanova i la Geltrú, amb les seves característiques físiques –el barri de la Geltrú, el de Baix-a-mar, el centre– i el dinamisme cultural i festiu que sempre l'ha caracteritzada, ha estat el marc, a voltes determinant, dels jocs dels nostres protagonistes.

Volem mostrar que els jocs, les joguines i també les cançons tenen la seva pròpia història, ja que neixen algun dia de la imaginació d'algú o de les mans d'un artesà i es van transformant segons l'ús que en facin les diferents generacions: transmetent-se entre elles i arribant fins a nosaltres o, per contra, perdent-se en l'oblit.

Són, a priori, elements innocents però constitueixen un reflex clar de la pròpia societat i dels diversos i diferents moments històrics. Veure una joguina, saber com es jugava a principis del segle passat i conèixer les lletres de les cançons més comunes o entranyables per als infants d'aleshores, ens aportarà informació sobre com era la realitat de la Vilanova i la Geltrú, quins eren els cànons socials, econòmics i, fins i tot, polítics i religiosos del moment. A voltes, ens sobta, quan llegim alguna d'aquestes cançons, trobar-nos davant d'actituds o maneres de pensar que actualment són totalment reprovables, però que en aquella *aleshores* semblaven no estar presents en la consciència col·lectiva o bé, a la inversa, hi eren precisament perquè aquests eren els valors que calia assegurar en l'educació de la ciutadania.

Per tant, quan parlem dels jocs intentem apropar-nos a tot el seu ampli ventall, és a dir, els que es practiquen o practicaven a l'aire lliure, els de taula, els col·lectius o els individuals.

De les joguines, en fem una aproximació temporal, és a dir, quines són les joguines d'ara i les d'abans, els materials que s'utilitzen i que s'han utilitzat, les joguines més comunes, la seva diferenciació per motius de gènere, el nombre que se'n té i que se'n tenia, les joguines com a productes de la imaginació i de la precarietat o les pròpies d'una època de major abundància.

Finalment, fem esment d'un aspecte molt destacat de la memòria col·lectiva: les cançons i la importància dels cançoners. Observem quins són els temes més tractats, quin pes han tingut –com exemple, el catolicisme o el sexisme– en les seves lletres. Recuperem algunes de les cançons que amb el pas del temps s'han anat perdent. Incorporarem alguna de les cançons en castellà vigents durant la dictadura, pel fet d'haver

format part del cançoner de tota una sèrie d'infants que actualment ja són adults o s'han fet grans.

Acabem aquest cinquè llibret amb unes reflexions al voltant de l'evolució d'aquests tres móns representats pels jocs, les joguines i les cançons. Ens preguntem: què s'ha perdut? Què s'ha adaptat? Què ha canviat? Quina és la direcció que hem anat prenent en aquests darrers anys?

És a dir, moltes preguntes que us convidem a respondre segons la vostra perspectiva i segons allò que, a l'inici d'aquesta introducció, hem anomenat els nostres trajectes vitals.

D'Abans i d'Ara: Jocs, Juguines i Cançons

El Món del Joc

Jugar és aquella acció que associem inevitablement a una primera etapa de la nostra vida, sigui aquesta més llarga o més curta. Tanmateix, el joc és present també en la nostra etapa adulta, però les seves característiques ja no són les mateixes, perquè el joc adult i el joc infantil envolten situacions i sentiments molt diferenciats que ens evoquen també records totalment diversos.

Del joc, podem afirmar que és un fonament imprescindible per desenvolupar les aptituds personals o socials en els infants, amb què poden començar a assimilar normes i conductes, les quals facilitaran més tard que es vagin integrant en la societat. Poden aconseguir la satisfacció i els fomenta el naixement de la curiositat i l'oportunitat d'expressar desitjos i sentiments.

Per tant, és importantíssim que un infant pugui jugar, i si és amb la companyia d'altres companys molt millor, perquè es poden establir i compartir situacions riques i diverses. Per una altra part, s'ha de tenir en compte que el paper de les joguines i la seva utilització no haurien de substituir aquestes relacions interpersonals. En tot cas, les haurien únicament de complementar. És a dir, una joguina no pot substituir un company de joc.

Així doncs, és de la importància de jugar que ve aquella frase que més d'una vegada hem sentit a dir als nostres avis i àvies quan els preguntem per la seva infantesa:

-A mi, se'm va acabar aviat el jugar- afirmen.

És a dir, jugar i infantesa van estretament lligats i ens adonem que ja no som infants quan les circumstàncies ens obliguen a deixar de jugar (per qüestions laborals o polítiques, entre d'altres) o quan voluntàriament ho deixem de fer.

Moltes de les persones que, avui, ja s'han fet grans van tenir una infantesa molt curta. Moltes i molts van haver de treballar per ajudar a casa des que eren petits. La necessitat mana i d'aquesta, després d'una guerra, n'hi havia molta. Avui dia, això continua passant de forma molt similar en països menys desenvolupats econòmicament que el nostre. En aquestes situacions, el joc passa a ser una part reduïda dins del poc temps de lleure que els queda i que els quedava als nostres avis i àvies.

Però l'acció de jugar també comporta multitud de conceptes interrelacionats. És potser per aquest motiu que, a vegades, hem pogut pensar que el joc individual és més avorrit o menys important que el col·lectiu. També és cert que molts de nosaltres estariem d'acord a afirmar que dibuixar, retallar, ajudar a cuinar, disfressar-se, arreglar caixes de claus o de fils, llegir llibres o còmics també han estat com un joc per a nosaltres perquè constitueixen jocs individuals d'imaginació i d'exercici de la memòria. És en aquest punt que no podem oblidar setmanaris infantils tan importants i antics com ara *En Patufet* o d'altres de més contemporanis com *Cavall Fort*.

-I com s'hi juga?- ens podríem preguntar.

La resposta que podem donar és ben senzilla: fent brollar la imaginació per crear situacions diferents o dissenyant les cares i els cossos dels nostres personatges, en el cas dels llibres, per posar un exemple. Per tant, no hem de menystenir aquests tipus d'entreteniments que fem individualment, però que són, alhora, molt importants.

ANEM A JUGAR AL CARRER?

Si hi ha una modalitat de joc que encara fascina els infants d'avui, com ho feia en els d'abans, és la possibilitat de jugar al carrer. El carrer simbolitza l'espai de jocs més gran que un infant pot aconseguir, és el lloc on es gaudeix de més llibertat i el lloc de trobada amb un bon nombre de companys de joc. Els jocs poden ser diversos i els materials utilitzats

anecdòtics o inexistents. Si féssim memòria tots plegats recolliríem una llarga llista de jocs al carrer: *els quatre cantons, fet (cuit) i amagar, pica-paret, plantats, alçades, arrencar cebes, cinc pedretes, l'anelleta, curri m'hi tiro, jugar a pilota, lladres i serenos, xapes, pesta, palet...* entre molts d'altres.

Actualment, una de les limitacions més importants que ens trobem és la pèrdua del carrer com a escenari dels jocs perquè la nostra ciutat ha crescut i el trànsit representa un perill. Tanmateix, si observem les places de Vilanova i la Geltrú veurem com a la sortida de l'escola són molts els pares i les mares que porten els nens i les nenes a jugar mentre berenen... però això sí, sota la seva atenta mirada. Aquella imatge de les colles, que es passaven les tardes al carrer només pendents dels balcons i els portals de casa seva per si hi havia alguna instrucció, sí que s'ha perdut gairebé del tot.

PER QUÈ ABANS PODÍEM JUGAR AL CARRER?

Vilanova i la Geltrú, a començament del segle XX, tenia quasi 12.000 habitants. Avui, ja endinsats en el segle XXI, en som més de 60.000; és a dir, cinc vegades més. Val a dir també, que en els darrers vuit anys, la ciutat ha crescut en més de 10.000 habitants¹.

Per tant, la nostra ciutat² ha augmentat de tamany per poder donar cabuda a tots els vilanovins i vilanovines i, actualment, està formada per molts barris que antigament no existien.

Així, doncs, no fa pas tants anys només es podia ser dels barris de la Geltrú, de la Vila o de Mar, la qual cosa volia dir, més o menys, el següent:

Ser de la Geltrú

Quan l'any 1868 es van establir les noves delimitacions dels termes de les Parròquies, el bisbat fixà per l'Església de Sta. Maria de la Geltrú la divisò-

ria que entrava pel Portal d'en Plana i comprenia la part esquerra de la Plaça Llarga, Carrer de Pàdua, Plaça d'en Miró, Carrer del Correu, Carretera de Sitges i Camí de Solicrup.

-Virella i Bloda, Albert. *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*. Edició fac-simil, reproducció de l'edició publicada el 1949. Institut d'Estudis Penedesencs, 1987.

Ser de la Vila

Sense moure'ns de la Plaça Llarga dirigirem el nostre esguard a mà dreta i veurem una portalada que dona entrada a un dels carrers de la Vilanova antiga. És el Pont del Nin (...).

-Virella i Bloda, Albert. *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*. Edició fac-simil, reproducció de l'edició publicada el 1949. Institut d'Estudis Penedesencs, 1987.

Però la vila no era únicament la part antiga, era el Cap de Creu, els carrers que arribaven fins a la via del tren, el centre amb la plaça de la Vila, la Rambla i el mercat. Tot i això, podríem dir, que més enllà de la rambla de Salvador Samà ja es veien els afores i força enllà.

Ser de Baix-a-mar

De bell antuvi, doncs, existien dos principals nuclis de població. Un a l'interior, constituït per Vilanova i la Geltrú i l'altre a prop de la mar (...)

Els dos nuclis de població es comunicaven per alguns camins que recorrien entre hortes i vinyes. Els dos accessos més importants eren el Camí Xic (carrer del Gas) i el Camí Gran (carrer de Ferrer i Vidal)...

Sortien els dos de prop de la Plaça dels Carros i anaven fins a la platja seguint direccions divergents. (...)

A mitjan del segle XIX es va començar la urbanització que volia unificar en un sol nucli urbà els dos poblats existents.

-Virella i Bloda, Albert. *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*. Edició fac-simil, reproducció de l'edició publicada el 1949. Institut d'Estudis Penedesencs, 1987.

Tanmateix, per a la gent de mar l'autèntica frontera física amb la vila era la via del ferrocarril. Avui en dia, sembla que aquesta barrera psicològica segueix existint.

Com heu pogut apreciar aquestes descripcions són antigues, però durant molts anys aquestes separacions eren els senyals de referència que feien servir els vilanovins i les vilanovines per descriure a quin barri pertanyien. El sentiment de pertinença a Vilanova i als barris era molt marcat, tant que, segons la zona geogràfica de la ciutat a la qual es pertanyia, quedaven pautats en gran mesura el ritme i la manera del dia a dia dels qui hi vivien.

Un altre fet important, per explicar la desaparició del joc al carrer, ha estat el de la mobilitat a la ciutat, que ha canviat molt. Hem passat d'anar caminant o amb carro, a fer-ho amb bicicleta, motocicleta i/o, sobretot, amb cotxe. Aquesta circumstància ha estat determinant per als carrers, els quals han passat d'estar quasi buits i poc transitats, a estar ocupats per fileres de cotxes aparcats i per un trànsit cada vegada més accentuat. Per tant, jugar al carrer és molt més complicat en els nostres dies que no pas en temps passats.

Per aquest motiu, hem volgut destacar l'acció de jugar al carrer amb aquests escrits, que mostren bé com podia ser un dia de joc temps enllà. També us volem dir que la suposada violència en el joc de la canalla no és patrimoni exclusiu de les generacions actuals..., ja que els nostres avis i àvies també ens en podrien explicar moltes, de batalles... i de les de veritat!

Quan els nens de la Geltrú jugàvem al carrer

Ramon Amell i Rius

Nascut a la Geltrú, l'any 1925.

Jo sóc de l'anomenada Sinia de Cal Betes, on m'he passat 62 anys de la meva vida. A casa, sempre hem treballat a l'horta i la mare anava a vendre al mercat, on teníem una parada.

Els pagesos marxaven al matí i els carrers quedaven buits de carros. Els nens ho aprofitàvem i, quan podíem, hi sortíem a jugar. A vegades, però, havia d'ajudar els de casa i en lloc de jugar havia de collir patates.

Pels carrers jugàvem a pilota, però era una pilota feta amb draps perquè en aquells temps no hi havia prou diners per comprar-ne una de goma. A més a més, les de goma no duraven tant com les de drap i es trencaven. Les pilotes que ens fèiem no eren gaire rodones, però eren les millors i les que duraven més.

Recordo que, per la Festa Major al barri de la Geltrú, fèiem un ball de pastorets. Nosaltres n'érem cinc o sis, portàvem un bastó cadascú i cantàvem la cançó següent, de la qual només recordo aquesta estrofa:

*Vaig passar per una sínia
i vaig collir una albergínia.
Vaig passar per un forat
i les banyes m'hi han quedat.*

També, quan ja havien passat les èpoques de les processons armàvem una creu amb unes fustes i, amb un pot petit, hi fèiem dos forats. Passàvem un cordill que ens penjàvem al coll i ens arribava més avall de la cintura. Després, posàvem la part de baix de la creu a dins del pot per imitar l'autèntica creu. Finalment, ens l'anàvem passant entre nosaltres.

Però, al marge de fer les nostres pròpies celebracions, també ens agradaava molt jugar al quirri. El quirri era un joc que fèiem amb unes capsetes de cartró amb mistos. La pàgina del davant era com un premi que posàvem a la paret. Quan queia de cara, es guanyaven els que podien haver a terra. Si, en canvi, queia del revés, quedava a terra i no en guanyaves cap.

Un altre joc era el de la bamba i s'hi jugava amb els pinyols d'albercoc. Hi havia pinyols molt grossos i d'altres de petits. Tots ells es llimaven amb les voreres dels carrer i el pinyol gros havia de ser tocat pels petits. Qui el tocava es quedava la resta de pinyols petits.

També jugàvem al curri m'hi tiro, és el que avui en diem cavall fort, i hi jugàvem només els nois. A les cinc pedretes, hi jugàvem tant nois com noies. Calia tenir unes pedretes, que trèiem de trossets de marbre o de rajoles de bany rodonetes i rascades fins a fer una moneda. Aquestes pedretes es posaven a les mans i jugàvem amb elles. També jugàvem amb les baldufes i amb els níquels (que eren coixinets de motor).

Quan arribaven les vacances d'estiu fèiem unes barquetes, amb els materials diferents que podíem arreplegar, perquè teníem una bassa a l'horta i allà hi jugàvem. Jo, però, tenia la mania de fer un submarí... però no hi havia manera perquè o s'enfosava o surava. El safareig era

un lloc on els nens jugaven molt. Les nenes, en canvi, no baixaven tant a jugar. Els nens érem els que jugàvem més pels carrers de la Geltrú.

*Imatge del carrer de
Barcelona, antic camí ral.*

Una altra pràctica, que tenia molt d'èxit entre els nens, era anar a fer pedregades al torrent de la Piera. Els uns, dalt del pont de la carretera i els altres, un tros més amunt, dins del torrent. Ens començàvem a tirar pedres. Era una rivalitat entre nois de diferents carrers i sempre s'acabava amb baralles o amb algun de nosaltres amb el cap abonyegat.

També ens entreteníem força amb la cacera d'ocells i, a l'horta, hi fèiem un parany. Hi posàvem unes teles de xarxa. Quan les tombàvem per caçar-los tenien tants forats que la majoria d'ocells s'escapaven. Nosaltres, els dies que fèiem festa, anàvem a vigilar el parany, però mai no ho fèiem tots junts, sempre hi anàvem dos o tres. La temporada de caçar començava al setembre, el primer diumenge, i fins al mes de febrer. Actualment, només es poden caçar ocells si es tenen els permisos corresponents i ara ja no hi ha ocells... però abans n'hi havia un munt.

Nosaltres també jugàvem a la Geltrú

Esther Díaz Hernández

Vilanova i la Geltrú, 1940.

Irene Díaz Hernández

Vilanova i la Geltrú, 1942.

Manoli Sanz Blocona

Vilanova i la Geltrú, 1934.

La Geltrú era i encara és un barri tranquil, com a mínim pel que fa al tràfec de vehicles.

Antigament, el podíem considerar un barri de pagesos força resguardat i, per aquest motiu, podíem sortir al carrer a jugar. Sempre sortíem en colles de nois i noies i anàvem per les places del Sagrat Cor, la de Sant Cristòfor (ara s'anomena plaça dels Lledoners), per la Font Xica i també per la plaça del Castell de la Geltrú.

Els nostres jocs preferits eren: jugar a plantats, a arrencar cebes, als quatre cantons i a passar per les cases a trucar els timbres i demanar per "la Maria, la que venia merda a la peixateria".

També deixàvem pedres als portals per curar els mussols i anàvem al camp de futbol a jugar, però havíem de saltar la paret.

Quan arribava el vespre ens posàvem amb tots els veïns a prendre la fresca al carrer i allà fèiem tertúlia fins que es feia de nit. Durant les festes del barri de la Geltrú s'organitzaven les típiques revetlles o Il·luminàries entre tots els veïns. Hi havia música i ball fins a la matinada (aquesta tradició s'ha recuperat en els darrers anys).

Antigament, es feia més vida al carrer i també hi havia més convivència amb els veïns, fet que ara s'ha anat perdent.

La guerra del 33 o la de les pedres: una guerra a Baix-a-mar

Gertrudis Lloveras i Sorni

Nascuda a Baix-a-mar, l'any 1928.

Devia ser per allà l'any 1933 i ho recordo com si fos un somni... encara que va ser d'allò més real.

Eren els anys en què els meus pares feien de peixaters i durant les vacances de l'escola el meu germà gran (tenia quatre anys més que jo) havia de tenir cura de mi.

Ell devia tenir deu anys i jo sis quan va passar el que ara explicaré...

Ell em portava per tot arreu i vet aquí que un dia, tot caminant, vàrem anar cap a Ribes Roges, arribant quasi fins al final. Ho recordo com si tot estigués emboirat. Ribes Roges era molt diferent de com és ara perquè hi havia dunes i joncs.

Dècada dels anys 20.

Amb nosaltres dos, també hi venien uns amiguets del meu germà i, en arribar allà, vam trobar una altra colla. Però aquesta colla ens va rebre d'una manera estranya, perquè els va semblar que potser els anàvem a prendre els seus dominis.

Entre molt de rebombori i moltes discussions -tot plegat perquè es veia que érem dues colles contràries- i per deixar clar de qui eren aquells dominis van decidir fer pedregades (diplomàcia zero). Bona solució! No recordo que hagués corregut la sang, però de por, jo en vaig passar molta!

Des d'aquell dia, mai més no m'han agradat les guerres de cap tipus, ni les de jugar. D'una cosa, sí que n'estic segura i és que el meu germà mai més no va anar a fer pedregades després de l'ensurt que va tenir en veure'm a mi enmig d'aquella trifulga.

*Ribes Roges
a principis de segle.*

Viure i jugar a la vila

Antònia Montané i Nin

Nascuda a Vilanova, l'any 1922.

Mercè Montané i Nin

Nascuda a Vilanova, l'any 1927.

Nosaltres podem dir que tota la vida hem viscut a la vila. Vivíem al carrer de Manuel Marquès i els nostres dies transcorrien pels carrers que avui anomenem el centre. En aquella zona, hi havia molts nens i moltes nenes i jugàvem als quatre cantons, a les cinc pedretes, al metge, a cuït i amagar, a la corda o amb els níquels. A la nostra mare, no li agradava que juguéssim a níquels, perquè el joc s'havia de fer a terra, i tenia por que ens els poguéssim deixar per allà i llavors relliscar i caure.

Moltes vegades, qui ens vigilava mentre jugàvem era la iaia, perquè vivíem tots junts i els pares havien anat a treballar. La iaia s'asseia davant del portal i feia mitja perquè no hi havia trànsit. Abans, totes les portes de les cases eren obertes i tothom es passava estones al carrer, davant dels portals.

Recordem que jugàvem sempre que podíem i, com que una era més gran que l'altra, la gran tenia cura de la petita. Si havíem de jugar al carrer una estona, doncs baixàvem, però això sí, sempre vigilant que els pares o els avis no ens cridessin i la germana gran sempre pendent de la germana petita.

N'érem dues i ens portàvem sis anys. Recordem que teníem força joguines, com ara una pepa, una balanci petit, unes baldufes, un llit de nines, un bagul, un diàbolo, ninos petits de cel-luloide, vaixelles petite-

tes, fireta, nines retallables amb els seus vestidets, io-io, contes... Les pepes eren les nines que tenien i que volien totes les nenes. Recordem que, una vegada, la mare va regalar a l'Antònia una nina de porcellana molt bonica i cara, amb tota la il·lusió i el sacrifici del món. A l'Antònia, li va agradar molt. Però era el dia de Reis i vam anar a casa de l'altra àvia i allà es va trobar una pepa de cartró. El resultat va ser que la nina de porcellana va perdre davant la pepa de cartró.

Els pares ens compraven les joguines a cal Martí del carrer dels Caputxins, a Cal 65 i a una botiga que hi havia a la plaça dels Carros.

Recordem també que durant la guerra civil vam jugar menys, però va ser perquè també ens anàvem fent grans. Els pares s'esforçaven a tranquil·litzar-nos i a intentar fer vida normal. Tot i aquesta mala experiència, recordem la nostra infantesa i la nostra adolescència amb molta estima.

D'Abans i d'Ara: Jocs, Joguines i Cançons
El Món de la Joguina

EXISTEIX UNA HISTÒRIA DE LES JOGUINES?

Les joguines, encara ara, es troben poc documentades bibliogràficament, però amb el pas del temps s'han anat convertint en una mena d'objectes de culte per una bona part de nosaltres.

De la joguina, podem afirmar que és una manifestació cultural i artística, i un reflex dels canvis de mentalitat de cada època. Podem considerar que els estris de joc han existit en totes les èpoques i en totes les cultures. Per tant, són creacions culturals representatives de la història col·lectiva.

Es podria afirmar, doncs, que les joguines i els éssers humans han tingut vides paral·leles i que l'existència d'unes (les joguines) ha anat estretament lligada a la dels altres (els éssers humans). Tanmateix, de les èpoques més remotes, per exemple a la prehistòria, els testimoniatges són molt escassos a causa de la precarietat de les matèries primeres que s'utilitzaven. De l'època antiga han arribat fins a nosaltres pràctiques tan significatives com les que es portaven a terme a l'antic Egipte, on els infants eren enterrats amb pilotes de cuir o talles de fusta que reproduïen escenes de la vida quotidiana dels adults. En altres civilitzacions, com ara la Grècia clàssica, la joguina estava lligada a la vida del nen des del seu naixement perquè rebia el primer regal en el mateix moment que el seu pare li posava el nom. A partir d'aquell moment, regalar joguines es convertia en un fet normal en els seus aniversaris i en totes les festes en què es produïen intercanvis de presents. De les joguines utilitzades pels infants grecs, en tenim un valuós testimoniatge gràcies a la ceràmica que ha arribat fins a nosaltres.

Els romans van heretar, de la mateixa manera que moltíssims altres costums i pràctiques, totes les joguines gregues, encara que en van afegir algunes més, com ara les armes de guerra. Va ser a partir d'aquest moment, quan van entrar les armes al món de les joguines. Aquesta

incorporació ha estat una realitat que ha arribat fins als nostres dies. Les armes en la civilització romana i la seva irrupció en el món infantil denoten un fet molt característic, prioritari i peculiar d'aquesta civilització: estendre i consolidar l'imperi romà al voltant de la mar Mediterrània o Mare Nostrum de la qual el nostre país formava una part important. És d'aquesta època, del segle IV, que data una nina articulada de 23 centímetres que va ser trobada en una necròpolis romanocristiana de Tarragona. Però amb la caiguda de l'imperi romà d'Occident ens endinsem en un nou període històric: el de la l'edat mitjana.

Aquesta etapa va estar marcada per un empobriment general de la població europea i els nens i les nenes es van haver d'incorporar, abans de fer-se grans, a les tasques domèstiques i laborals per poder ajudar la família. Aquesta circumstància va afectar inevitablement el desenvolupament de les joguines, encara que els nens i les nenes de la noblesa van ser l'excepció del moment i ells sí que van poder gaudir de nines luxoses o de cavallets de fusta. Així doncs, les joguines més populars d'aquesta època eren les nines i els seus aixovars, els cotxets, els xiulets i les joguines de fang i de fusta.

Amb l'entrada de l'època moderna la joguina va tornar a revifar i va prendre la consideració d'objecte artístic. Aquest va ser el cas del pas de la nina de fusta a la nina de paper i cera... encara que van ser, novament, els privilegiats socialment i econòmicament els qui van poder gaudir d'aquestes joguines. Del fet de considerar la joguina un bell element artístic, se'n va derivar la pràctica de col·leccionar-les. Moltes vegades no van ser només els infants els qui volien aquestes joguines tan ben fetes, perquè ha arribat informació fins a nosaltres que certifica que els autèntics col·leccionistes dels primers autòmats van ser els sobirans.

La Revolució Francesa i l'entrada a l'època contemporània també van significar un punt d'inflexió important en el món de la joguina, ja que per primera vegada es van començar a abaratir els costos de producció, fet que va anar directament relacionat a una accessibilitat més fàcil i a la popularització de les joguines.

Però el fet més significatiu del període va ser l'arribada de la Revolució Industrial, la qual va representar per a les joguines el moment del seu gran desenvolupament i renovació.

L'evolució de les nines, explica molt bé tots aquest canvis perquè van passar de ser fabricades amb materials molt cars i delicats a ser-ho amb altres de més econòmics com el paper maixé, que va ser substituït pel cautxú i, finalment aquest últim, ho fou pel cel·luloide -un plàstic inventat l'any 1869-.

Ja en el segle XX, observem com la joguina experimenta canvis grans i ràpids, que fan que aquest segle també sigui considerat com el segle de la joguina. A Espanya, l'inici de la primera guerra mundial va afavorir la indústria de la joguina i durant la guerra civil el seu relantiment, ja que moltes fàbriques es van transformar per produir material bèl·lic.

Una de les claus de la gran transformació del segle XX va ser la incorporació de l'electricitat al món de les joguines i l'aparició, per primera vegada a la història, de les grans companyies. Tots aquests aspectes van generar un augment molt important de la producció i un abaratiment dels preus. També van sorgir joguines impensables fins a aquell moment, que eren resultats directes de la industrialització: els cotxes, els avions o els trens. Per fer-nos una idea, aquests mitjans eren per als infants d'aleshores el que avui representen les consoles per als infants. Aquesta joguina, que ha evolucionat amb tanta rapidesa i que desperta grans passions, va aparèixer l'any 1983 gràcies a la companyia Nintendo.

Per tant, el que sí que ha canviat de manera absoluta i espectacular són les diferents tecnologies aplicades a les joguines, ja que s'ha passat de la fusta primitiva, al cartró-pedra, passant per la llauna, fins arribar a l'ús del plàstic, que va revolucionar definitivament el món de la joguina.

SÓN SEMPRE NECESSÀRIES LES JOGUINES?

Una criatura no necessita obligatòriament una joguina per jugar, ja que de qualsevol objecte un infant pot fer-ne un joc. Així doncs, és a partir d'aquesta realitat que ens podem preguntar:

-Quin paper tenen les joguines en els jocs?

D'entrada, la resposta podria ser que les joguines són una de les eines fonamentals per jugar i que una joguina no necessàriament ha de ser complexa o feta amb materials sofisticats, ja que pot ser tant un element destinat premeditadament per al joc –com per exemple: un joc de taula, o un element quotidià que tret del seu entorn es transforma en una joguina–, com un altre que, en principi, no té aquesta destinació –com ara, una corda–.

Un altre fet que es pot destacar és que, actualment, quan diem joguina pensem inevitablement en una joguina comercial. Cal que tinguem en compte, però, que centenars de generacions d'infants d'aquí i d'arreu del món han jugat i encara juguen sense comprar cap joguina, perquè amb elements senzills i objectes que ja no serveixen per a cap altre ús es poden inventar infinitat de joguines i crear situacions lúdiques que estimulen la creativitat i les destreses. El joc simbòlic, amb joguines o sense, ajuda a conèixer i a experimentar el món, ajuda a créixer.

Però les joguines comercials tenen al seu favor un factor que no tenen les casolanes. Les comercials s'anuncien a tots els mitjans de comunicació. A la televisió, es passen uns vint anuncis a cada descans dels programes infantils i cada deu minuts durant les campanyes de Nadal. En aquests missatges publicitaris, es confon o s'equipara la felicitat, la diversió o l'estatus amb tenir un munt de joguines i, sovint, donen una imatge enganyosa³. Els infants, en aquest sentit, no són tractats d'una manera diferent als adults. Però, a més a més, les conseqüències d'aquest factor pesen d'una manera diferent en el món infantil, perquè la publicitat pot incidir més directament en la seva futura concepció del

món i del que tindrà importància per a ells en l'esdevenir de la seva vida adulta. Això era impensable quan les persones, que ara són grans, eren petites perquè no existia la televisió i amb prou feines algú podia tenir un aparell de ràdio. Els qui, a casa, tenien la sort de disposar-ne, quan hi havia algun esdeveniment important i de transcendència, treien l'aparell al carrer perquè el veïnat també el pogués escoltar.

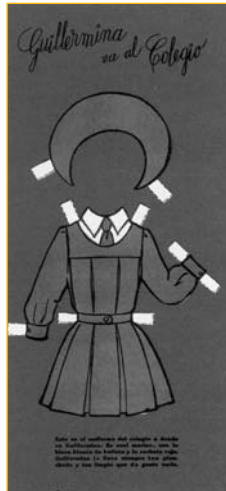
Avui, la fabricació de joguines està altament globalitzada i la majoria de multinacionals dissenyen les joguines o compren el disseny a algun creatiu i les distribueixen, però no solen fabricar-les. La immensa majoria de les joguines es fabriquen a països del sud-est asiàtic i a l'Amèrica Central, on els costos laborals són molt baixos. Actualment, el primer país fabricant de joguines és la Xina⁴.

TENEN ROLS LES JOGUINES?

Les joguines porten en si mateixes tota una sèrie de càrregues addicionals perquè, moltes vegades, el fet de jugar no és un acte del tot innocent.

Mitjançant les joguines i del fet de jugar estem aprenent rols, ja que qualsevol joguina que tinguem es pot trobar carregada d'història i de sentit, és a dir, els jocs es converteixen en els mecanismes que poden utilitzar els nens i les nenes per assumir futurs papers i tasques d'adults, també són potenciadors de fantasia, de creativitat i de descobriments. Amb els jocs, s'aprenen els valors i les seves aplicacions són vehicles d'expressió de somnis i de frustracions, a més d'aportar elements útils per al diagnòstic en l'àrea de la salut mental. Un altre rol important que aporta la joguina és la marca de gènere i uns exemples clars poden ser les cuinetes, les nines, els cotxes o la pilota. Per tant, també hem d'analitzar el fet de l'existència de joguines per a nens i de joguines per a nenes, encara que molts i moltes hem jugat a tot. Però ens preguntem:

-Qui era realment el propietari o la propietària d'aquella pilota o d'aquella nina?

EL PAPER DE LES NINES I DELS JOCS DE FIRETA

Encara que les nines han estat una constant en totes les etapes històriques no és fins al moment en què les joguines s'industrialitzen que sorgeixen les nines per a les nenes.

Durant la primera meitat del segle XIX, les nines s'assemblen a les dones: porten vestits sofisticats, grans pentinats i maquillatge. Amb aquestes nines, les nenes jugaven a ser grans. Ja en la segona meitat d'aquest

mateix segle, un canvi en la percepció de la dona dins de la societat fa que sigui la maternitat l'atribut principal que tota dona ha de posseir i aquestes nines que representaven dones, ara es transformaran en nadons amb tots els seus complements. Ara, les nenes ja no juguen a ser presumides sinó a desenvolupar el seu futur paper de mares. Més tard, i ja en el segle XX sorgeix un nou model de nina, que prioritzarà novament els cànons de bellesa, la *Barbie* (1959), la qual fa despertar els desitjos a les nenes de tenir els cabells molt llargs, rossos, pits i cintureta de vespa.

Antigament, a casa nostra i durant molts anys, les nines més famoses van ser les *pepes*. Uns anys després, i ja en la postguerra, també hi va haver una nina estrella, però era una nina que només podien tenir les nenes més afavorides, es tractava de la Mariquita Pérez.

Tanmateix, moltes nenes de les èpoques de la guerra i de la postguerra van veure ben aviat difuminada la idea de jugar i algunes d'elles recorden com a nina els seus propis germans petits, als quals havien de cuidar quan els pares marxaven a treballar. Era el fenomen de la nena-mare, que encara es dóna en països amb situacions precàries o també en famílies actuals desestructurades.

Però junt amb les nines, els jocs de fireta també han estat el que podem considerar una joguina típicament femenina i comuna en totes les generacions de nenes. Tot i amb això, en aquests darrers anys, s'ha constatat un important augment de vendes de cuinetes i firetes destinades a nens (en masculí), a causa del ressò mediàtic que té entre nosaltres la cuina actual i els noms de cuiners, els quals s'han popularitzat moltíssim.

Però tot i l'existència d'aquest fenomen, tant la fireta com les nines encara es poden considerar com a símbols visibles dels trets culturals d'una societat i d'aquí vénen les històries següents:

La meva nina, la meva fireta i la meva platja

Rita Massó i Pros

Nascuda a Baix-a-mar, l'any 1931.

Jugàvem al carrer perquè no hi havia perill de cotxes i jugàvem a palet, a corda i a fer casetes a la sorra. També ens visitàvem, és a dir, a vegades anàvem a casa d'una amiga o a casa d'una altra a jugar; a casa meva, també. Una altra casa, on podíem anar era a cal Xato, on hi havia un pati amb un galliner. Allà ens fèiem la casa i teníem un magraner... i no xalàvem poc! També hi fèiem funció, amb un llençol, com si fos teatre i ens disfressàvem.

Quan tornàvem de banyar-nos a la platja, també anàvem a ca la Carme de cal Victorino, perquè hi havia una mànega. Hi passàvem perquè no hi havia dutxes i, així, ens trèiem la sorra i anàvem cap a casa. També anàvem a ca la meva àvia i escampàvem la fireta fins que ens feien marxar. A cal senyor Jaume, uns senyors que venien de Terrassa, i a cal senyor jutge de primera instància també hi anàvem. A l'estiu, érem els d'aquí i els de fora però tots érem una pinya i tots ens aveníem. Abans, hi havia una gran franquesa per anar de casa en casa.

Les meves joguines eren una capsa de llauna de dibuixos, on hi tenia la meva fireta d'alumini, i una nina. Només en vaig tenir una, de nina, i cap més. Gràcies a ella vaig aprendre a cosir, li feia els vestits. Jo tenia una cosina que era modista i ella va ser qui em va ensenyar a agafar l'agulla i el didal. Jo li vaig fer els vestidets i els tenia en una capsa tots ben posadets i jugava amb ella.

La nina tenia el cap de porcellana i el cos de cartró pedra i no li vaig posar nom. Només la volia guardar i fer-li vestidets de retallets de roba que tenia. Aquesta nina, avui, ja no la tinc però encara la recordo molt. Per les circumstàncies de la vida vaig haver de marxar de Vilanova i la meva mare, sense saber el que feia en aquell moment, em va llençar la nina... però jo me'n recordo molt, deu ser perquè només n'he tinguda una.

En fer-nos més grans, en lloc de jugar vam anar a ballar perquè feien ball a la Pèrgola (el que actualment és la Torre Blava de Ribes Roges).

Però ara només em queda per dir-vos que el que jo he gaudit en aquesta platja no l'envejaré mai de la vida per generacions que pugueu venir, perquè hi vaig ser molt feliç.

El bateig de nines

Rosa Vidal i Figueres

Nascuda a Sitges, l'any 1934.
Viu a Vilanova des dels 7 anys d'edat.

Un dels jocs que recordo més de quan era petita i que no era molt freqüent era el de batejar nines. El bateig de les nines era l'excusa perquè totes les amigues –a tot estirar, sis o set– ens trobéssim en una casa i agaféssim una de les poques nines que teníem i li poséssim el nom. Hi jugàvem més a l'hivern i entre totes decidíem el nom que li posaríem a la nina, però tenien preferència a triar les qui feien de padrines. Un cop l'haviem batejada, ho celebràvem totes juntes berenant xocolata desfeta amb pa o galetes Maria i, de vegades també crema feta de polvos Potax quan anàvem a una de les cases. El pare de la meva amiga on berenàvem la crema era practicant i ens feia dibuixos molt divertits sobre de la crema amb el sucre i una xeringa.

No cal que us digui que vam fer molts bateigs i que una mateixa nina podia estar moltes vegades batejada perquè en teníem molt poques i, en canvi, moltes ganes de berenar...

La història d'una vaixel·la amb què no es podia jugar

Pilar Serrano Blocona

Nascuda a Vilanova i la Geltrú, l'any 1940.

La Memòria del Futur

Jo vaig néixer tot just acabada la guerra civil. Hi havia una gran manca de tot. Per tant, de joguines, no en vaig tenir gaires perquè primer feien falta altres coses de més necessitat. Però el fet de no tenir joguines no vol dir que no jugués perquè de jugar me'n vaig fer un fart i de fer-me joguines amb qualsevol cosa també.

Però la història que us vull explicar és la d'una vaixel·la que ens van regalar un dia de Reis. Bé, a mi no, a la meva germana que tenia uns padrins que s'ho podien permetre.

I resulta que la vaixel·la era tan bonica i tan luxosa que la meva mare ens la va prendre i la va amagar perquè no la trenquéssim.

Per tant, ben poques vegades hi vam jugar, ja que era tan maca que no volien que la toquéssim gaire. Avui dia, la tinc jo i la tinc sempre exposada a la vitrina del menjador, potser per compensar tots els anys que va estar tancada i amagada perquè no la trenquéssim.

ON PODÍEM COMPRAR LES JOGUINES FA MOLTS ANYS?

Tenim la sort de tenir encara a Vilanova moltes persones grans amb molta memòria, que ens han explicat que abans de la guerra civil les joguines les compraven en una botiga anomenada ca les Marxantones, que estava situada, en un primer moment, al carrer de la Peixateria. Eren dues germanes i un germà que era mut. Anys després van traslladar la seva botiga a la Rambla. No es dedicaven únicament a vendre joguines, ja que aquesta era una pràctica de temporada, per això també venien edredons, palmes i mantellines. Aquesta botiga, per Reis, posava un patge reial de cartró pedra davant la porta perquè els infants tirs-sin la seva carta.

Al carrer dels Caputxins també hi havia una botiga, ca la *Soledat*, que en temps de guerra va estar oberta i que tenia tota classe de joguines. Allà, s'hi comprava la fireta de terrissa. Ca la *Soledat* també era una cistelleria.

En aquest mateix carrer, trobem *Cal 65*, establiment que ara encara existeix i que molts de nosaltres tenim a la memòria per la seva llarga durada. Com a botiga de joguines va tancar l'any 2000. Fins a les hores, però, moltes generacions de nens i de nenes de la ciutat hi havien anat a comprar petites joguines. Al seu costat, hi havia cal *Jaumet*. L'establiment era una merceria, però per Nadal tenien joguines de qualitat. També a cal *Ricard*, igualment al carrer dels Caputxins (on ara hi ha una caixa), en època de Reis venien joguines, tot i que era una casa de venda de roba.

Cal dir, però, que moltes joguines es compraven a la Fira (ara l'anomenem Fira de novembre però tradicionalment i històricament les fires sempre s'han fet a la tardor), perquè era durant aquest esdeveniment que es muntaven un munt de barraques només de joguines i era un moment que s'aprofitava molt per comprar-ne. Actualment, la nostra fira ja no té aquestes barraquetes ja que és fonamentalment un acte d'exposició de les activitats econòmiques de la nostra ciutat i comarca.

Ca les *Estatella* també mereix un record especial. Era una botiga situada al carrer comerç, que pertanyia a la dona i a les germanes del pintor Joaquim Mir. Un dels quadres del pintor reproduïx l'interior de la botiga amb la persona que la regentava i el reguitzell de joguines que s'hi exposaven.

Vilanova tenia encara més botigues on es venien joguines i un exemple són *La Carpeta Moderna*, que era una papereria, però que en temporada de Reis també tenia joguines i ca *l'Oriol Miquel*, al carrer dels Caputxins, que venia cistells o les figures del pessebre i que tenia al terra exposades moltes joguines, bicicletes i tricicles.

Al carrer del Marquès, ca *l'Olià*. Una botiga petita on no s'anava a comprar la fireta de terrissa, però sí, la d'alumini.

Cap a la dècada dels anys 60, es va iniciar una altra pràctica que ara ja ha desaparegut: anar a comprar als economats de les fàbriques de Vilanova, que durant la temporada de Nadal també tenien joguines. Una altra de les botigues importants de joguines de la nostra ciutat era ca *l'Olària* (a la plaça dels Carros). Anar a Barcelona a comprar joguines no era una pràctica gens habitual anys enrere.

Actualment, hi ha algunes botigues de joguines a Vilanova que també porten força temps dedicant-s'hi, com ara La Guirnalda o els Magatzems Chacón. Però, val a dir que, ara, molts de nosaltres també optem per sortir de la ciutat i anar a comprar les joguines a les grans superfícies.

HI HAVIA JOGUINES DE MODA ABANS?

Cada època ha tingut una joguina que podríem anomenar de moda. Trobem, doncs, que hi ha joguines que, tot i amb el pas dels anys, segueixen al capdamunt en nivell de popularitat, i d'altres que es popularitzen durant períodes curts de temps i després resten a l'oblit. En l'època dels nostres avis i àvies, i també en la dels nostres pares i mares, hi

havia unes joguines que sempre hi eren i unes altres que van sortir i que es van posar de moda. Actualment, la gran diferència que hi ha és la durada de la moda i la quantitat de joguines que hi ha. Antigament, només eren un parell o tres de joguines les que es posaven de moda cada temporada i la seva pervivència en el mercat era molt més llarga que no pas ara. Avui dia, creiem que estariem tots d'acord si diguéssim que costa molt estar al cas de totes les joguines que hi ha, i més si tenim en compte que cada franja d'edat té les seves pròpies joguines de moda.

Per tant, la resposta a la pregunta de si hi havia joguines de moda abans, és que sí. Segurament, n'hem oblidat moltes, però a tall d'exemple recordem que pel que fa a les nines hi havia les pepes. Més endavant, també hi va haver un nino de cel·luloide, que tenia les cames i els braços units al cos amb unes gomes. S'havia d'anar en compte, però, perquè si s'apropava al foc s'encenia fàcilment. A la dècada dels trenta, va sortir el cinema *Nick* i també es va posar de moda el diàbolo, la lleteria d'alumini, els cotxes de llauna, els jocs d'arquitectura de fusta i, més curiós encara, la cuineta de fusta i el patinet, igualment de fusta. Sempre, però, combinats amb les baldufes, les bales, les nines de retallar, les nines de drap i serradures, la pilota de drap, les llaunes de tomàquet fent de xanques o les de sardines fent de trens. Encara, avui dia, veiem com aquestes joguines són i seran les de tota la vida.

ELS NENS I LES NENES QUE VAN VIURE DURANT LA DICTADURA FEIEN EL MATEIX QUE ELS D'ARA?

La dictadura del general Franco (1940-1975) ha estat, sens dubte, un període molt llarg que ha marcat la infantesa i l'adolescència de moltes generacions. La dècada dels quaranta va ser especialment dura perquè el país havia acabat de sortir d'una guerra i es trobava molt debilitat en tots els aspectes.

La dictadura va desplegar, també socialment i cultural, uns dispositius de control per poder assegurar l'obediència, l'ordre i el pensament únic dels ciutadans i de les ciutadanes. Els nens i les nenes no en van ser una excepció, perquè s'esperava que ells i elles fossin els futurs continuadors de les directrius de la dictadura. Per aquest motiu, es va crear el *Frente de Juventudes*.

El *Frente de Juventudes* era una institució filial de *Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.* Va néixer el 6 de desembre de 1940 i, en el seu article de la seva llei fundacional, anunciava:

Todos los alumnos de los centros de Primera y Segunda Enseñanza, oficial y privada, forman parte del Frente de Juventudes.

Entre les funcions del *Frente de Juventudes*, hi destacaven l'educació política en l'esperit i la doctrina de *Falange Española*; l'educació física i esportiva; l'educació premilitar, per als nois, i la iniciació a la llar, per a les noies. Col·laborar amb les institucions en la formació cultural, moral i social. Organitzar i dirigir campaments, colònies, albergs, cursos i qualsevol obra d'aquest gènere per complementar la tasca de l'Estat.

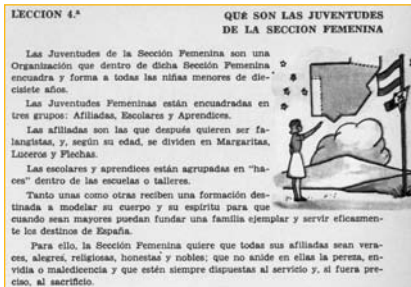
Del cantó masculí, van sorgir els *Flechas* i els *Pelayos*. *Flechas y Pelayos* fa referència a una revista infantil molt popular, que va sortir al carrer l'any 1938 sota el patrocini de la *Falange* i la direcció de Fray Justo Pérez de Urbel, amb la finalitat de donar als nens "*la formació humana, religiosa i patriòtica*", que farà d'ells bons cristians i excel·lents

espanyols. Els farà meitat monjos, meitat soldats. La publicació va durar fins l'any 1949. Havia tingut dos clars precedents de tirada més curta: el setmanari *Pelayos*, editat per la *Junta Nacional Carlista* i el setmanari *Flecha*, editat per *Falange*. Ambdues publicacions foren editades, a Sant Sebastià, durant la guerra. Per tant, en el llenguatge més col·loquial, *los flechas* i *los pelayos* eren els militants més joves de les organitzacions falangistes i carlistes, respectivament.

Del cantó femení, trobem la *Sección Femenina*, que existia entre les organitzacions de *Falange Tradicionalista* i de *las J.O.N.S.* En ella s'enquadren les dones que volien servir el noble i patriòtic ideal falangista. La finalitat de la *Sección Femenina* era:

Preparar a la mujer para que otro día pueda ser madre de una familia católica, patriótica y modélica en todos los aspectos.

Per tant, no es pot entendre la nostra història més recent si s'ignora l'ensinistrament i la catequesi que van tenir els infants que van viure en aquell període.

La dictadura va ser molt llarga, va tenir una durada de trenta-cinc anys, i amb el pas del temps alguns aspectes van anar canviant, com ara l'aspecte lúdic dels infants del moment. A la dècada dels seixanta, sorgeix un nou model de lleure per als infants.

VILANOVA I LA GELTRÚ DURANT LA DICTADURA

Una societat durant la dictadura, una societat sense llibertats, una societat sense associacions, sense cap mena d'organització que no fos l'organització oficial, que se'n deia la *Organización Juvenil Española* i que era l'equivalent del partit polític de la Falange Española, l'únic partit polític permès i tolerat de l'època. La seva organització juvenil, la *OJE*, feia algunes activitats i alguns campaments durant l'any, a part d'això i de les Congregacions Marianes, em fa l'efecte que en aquest poble hi havia ben poca cosa, i aleshores, a part d'això, no hi havia altra activitat que no fos jugar pel carrer o poca cosa més (...)

D'aquesta realitat, sorgeix l'escoltisme:

L'escoltisme ve a omplir a Catalunya la possibilitat que els joves es trobin, facin alguna cosa i sentin quelcom diferent, un esperit diferent del que era l'esperit oficial, l'esperit que emanava del moviment que la dictadura impulsava, d'allò que se'n deia el *Movimiento Nacional*, del seu partit la Falange, sobretot de la *Organización Juvenil Española*.

(...) A Vilanova comença en temps de mossèn Pedrals, un rector que ve a Vilanova abans dels anys seixanta, que arrenca amb un local que avui és desaparegut

L'escoltisme era un esperit d'aventura, un esperit de llibertat i un esperit de treball envers els altres.

Jaume Casanovas. *Sobre l'educació del lleure infantil i juvenil*. Ajuntament de Vilanova, 1986

Per tant, l'escoltisme va representar l'oportunitat, per a molts infants d'arreu de Catalunya i també de Vilanova, de poder portar a terme unes altres activitats lúdiques, al marge de les més oficials. L'escoltisme també va ser el preludi de l'organització dels esports.

EL MATERIAL DE LES JOGUINES ÉS RESPECTUÓS AMB EL MEDI AMBIENT?

Un altre fet que volem abordar i que té com a punt central les joguines és, a part de la quantitat que se'n pugui tenir, els materials amb què estan fabricades⁵.

Actualment, el ventall de materials utilitzats per fer joguines és molt ampli. N'hi ha de naturals i de sintètics. Els primers són la fusta, el paper, el cartró, el cautxú, la roba o la llana. Els segons poden ser els plàstics o les espumes entre altres.

Les joguines de materials naturals solen ser duradores i formen la sensibilitat ecològica dels nens. La fusta és un material noble i la seva temperatura és agradable. Però, actualment, bona part de les joguines que es fabriquen són amb PVC, un dels plàstics més usats i que presenta un seguit de problemes. Com ara, el contingut de clor i els additius del PVC, que no es troben fixats a les seves molècules i que es desprenen passant a les mans de qui ho agafa... Però, retornem al passat.

Les joguines d'abans estaven fetes en general de materials naturals, com ara els cavallets de fusta, les nines o les pilotes de roba. Però recordem també que hem anat comentant que molts dels nostres protagonistes aprofitaven qualsevol material que tinguessin a la vora per crear les

seves pròpies joguines (pinyols d'albercoc, petits trossos de marbre, llaines diverses, serradures, caixes de cartró, xapes...). Era una autèntica cultura de l'aprofitament i del reciclatge.

Actualment, podem dir que la tendència és una altra, ja que les joguines estan fetes moltes vegades de materials no reciclables i contenen piles. Per tant, val la pena preguntar-se si realment són necessàries aquestes piles i si les joguines han d'estar fetes d'aquests materials, com ara el PVC.

Per altra banda, els petits creixen ràpidament i les joguines es van arraconant. Una bona solució, que ja practiquem moltes vegades, pot ser convertir-les en joguines de segona mà perquè s'aprofitin més. Convé considerar que, si tenim moltes joguines inutilitzades, pot dificultar que els menuts aprenguin a valorar les coses. Fet també diferencial entre les joguines d'abans i les d'ara. Reproduïm les històries que segueixen, perquè són una mostra que els sentiments i la imaginació poden valer més que els materials o les novetats comercials.

Jocs, joguines i històries de la infantesa

Camèlia Ferrer i Garriga

Nascuda a Baix-a-mar, l'any 1937.

El joc és molt important per a la formació dels infants. Aprens a perdre, a compartir, a no ser el primer sempre, a ser un ésser sociable... El fet de jugar és molt positiu i, sobretot, si es té algú amb qui jugar.

Un milionari nordamericà, en David Rockefeller, en unes declaracions a la premsa deia que recordava la seva infantesa amb tristesa perquè els seus cinc germans grans no li feien cas i perquè els altres nens del poble vivien lluny de casa seva. Ell afirmava que era més important tenir companys per jugar que tenir joguines. Jo crec que si no tens joguines, te les pots fabricar amb una mica d'imaginació.

Jo vaig tenir el privilegi de viure de petita a la platja de Vilanova, al traço de Llevant, concretament al número 75, en un edifici amb quatre habitatges on vivíem cinc nenes i tres nens. Tots baixàvem a jugar davant de casa, al carrer i a la sorra, junt amb d'altres veïns i veïnes. Aleshores, es podia jugar al carrer perquè Vilanova tenia molts menys habitants que ara i, sobretot, pocs cotxes. Era com si tinguéssim un gran jardí vora del mar on podíem jugar lliures com ocellets... però, alhora, sempre havíem d'estar atents a pujar a casa quan les nostres mares ens cridaven des del balcó.

Jugàvem a saltar a corda, a cuít i amagar, a pilota, a palet, a boles o als quatre cantons a sota del terrat típic que encara hi ha a la platja que, a més, ens protegia de la calor.

A la sorra, fèiem les cases i recollíem petxines, les quals després eren la nostra vaixel·la. Les algues seques les utilitzàvem per jugar i també collíem altres herbes per fer verdures que, barrejades amb la sorra, podien convertir-se tant en arròs, com en sopa o en sèmola. La sorra la modelàvem com si fos la nostra plastilina!

També aprofitàvem alguna eixida o terrat per guarnir-los, per fer-ne el que nosaltres dèiem lluminàries i trigàvem més a preparar-ho tot que no pas a jugar.

Un altre joc que fèiem a la platja era el d'aprofitar un tros de rajola de forma triangular i polida pel ròssec del mar. Per a nosaltres, era un revòlver per jugar a policies i lladres o a bons i dolents. En dèiem jugar "a manos" ("a manos arriba", en castellà, és clar, en lloc de mans enlaire).

També recordo que al començament de l'estiu, quan arribaven les vacances de l'escola, teníem molt de temps per jugar al carrer. Així doncs, després de sopar ens trobàvem per explicar-nos aventures imaginades, i era molt divertit! Les històries podien ser d'intriga, de fantasmes...

També caçàvem papallones, amb uns rams d'una herba alta i amb flors grogues d'una olor forta i que, prèviament, anàvem a collir. Recordo que caçàvem tres classes de papallones: les grogues (en dèiem magdalenes), les blanques (en dèiem marietes), i les de colors... que eren anomenades les reines o els reis. Una vegada caçades, buscàvem un pot de llauna buit i les guardàvem dins, on els fèiem un llit d'herba. Després tapàvem el pot amb un tros de rajola que hi havia a la platja.

A l'hivern, si feia mal temps, ens reuníem a les cases i jugàvem amb les nines o amb les nines de retallar. La meva mare ens va ensenyar a fer taules, cadires i llits amb caixes de sabates buides. En aquella època, poder tenir caps de cartró no era tan fàcil com ara, que estem en l'època del regal ben embolicat: capsa, paper, llaç... i tot per anar a parar als contenidors. Això em fa pensar que hauríem de ser més austers tots

plegats. Actualment, és tan diferent! El paper i el cartró ja no es valoren gaire com a materials per poder jugar i durant les festes de Nadal i de Reis podem veure els contenidors plens dels embolcalls dels regals. Seguint amb el tema dels jocs, alguna partida de parxís i del joc de l'oca també n'haviem fet, però poques vegades, perquè de jocs de taula no n'hi havia tants o no els coneixíem. A part, teníem la sort de no estar enganxats a l'ordinador com ara, o a la televisió que, a vegades, fa que els nens i les nenes no es relacionin normalment. És clar que, aleshores, tampoc no n'hi havia ni dels uns ni de les altres.

De joguines, en teníem alguna, com ara: l'escombreta, alguna fireta i alguna nina no gaire cara. No n'hi havia gaires, de diners, per a joguines; feien falta altres coses més necessàries. El que sí que teníem era molta imaginació i no ens avorriem mai.

Així, doncs, ens confeccionàvem les balances per jugar a vendre. Amb una capsula buida de betum, hi lligàvem un cordill i en fèiem un telèfon. A vegades, vora mar i després d'un temporal, hi trobàvem el que en dèiem tresors, que eren trossos petits de vidres de colors molt polits, podien ser de color verd i tenien diferents formes... entre d'altres coses que no trobàvem normalment.

Un altre joc era agafar un pinyol d'albercoc i durant molta estona el fregàvem a la vorera, que era de pedra viva, fins arribar a foradar-lo.

I vet aquí els meus records... Tot i això, crec que el més important era compartir els jocs. Ara s'ha perdut el carrer com a espai per jugar i també com a espai de tertúlies de veïnat... Vilanova se'ns ha fet tan gran!

Història d'un nen

Josep Albero i Segarra

Nascut a Baix-a-mar, l'any 1928.

En el temps de la meva infantesa, a Vilanova, hi circulaven molt pocs cotxes i els carrers eren l'espai on la canalla podia jugar amb tranquil·litat. El que fèiem en sortir de l'escola era reunir-nos en grups petits per jugar en alguna casa o, si els gups eren més nombrosos i del mateix barri, anàvem al carrer per fer els nostres jocs.

Organitzàvem molts jocs, ja que en aquells temps hi havia ben poques de joguines comprades a les botigues. Era la postguerra i jo vaig ser afortunat perquè, al ser fill únic, els meus pares em podien comprar alguna joguina. Recordo una màquina de fer cinema (molt anterior a les del Cine Nick) que era una caixa d'uns 70 centímetres de llargada, amb uns cartrons dibuixats i enganxats en una cinta que, en donar-li moviment amb una maneta, projectava la imatge a través d'una làmpada.

Fa uns anys que, aquest tipus de màquina, la vaig veure exposada al Museu de les Juguines de Figueres i em va fer molta gràcia. Quan em vaig fer més gran, i com que no hi havia espai a casa, la vaig regalar a uns nens veïns. Un altre joc que vaig tenir, i que encara recordo amb molta estima, és un joc similar al mecano, era metàl·lic i m'hi passava hores jugant.

Els jocs de carrer habituals eren: jugar a boles en diferents modalitats (tothom en diu bales, però nosaltres en dèiem boles). A cavall fort, a plantats, a cuit i amagar, al potet o a soldats de canya i suro, que en Josep Prats Llambrich construïa amb molta destresa. També jugàvem a fer surar barques, construïdes amb materials diversos –en recordo unes que fèiem nosaltres mateixos amb llaunes–, a trens amb llaunes de sardines connectades amb fils o amb bicicletes de tres rodes (tricycles), que normalment no eren noves i que sempre eren heretades de cosins o de veïns més grans.

Les poques bicicletes que hi havia estaven molt sol·licitades i, a vegades, per donar-hi uns tombos havies de donar cromos o boles, tot depenia de la generositat del propietari.

Quan ja vam ser més grans, a l'adolescència, tots somiàvem la bicicleta de dues rodes, la gran, per tenir una certa autonomia i desplaçar-nos lluny de casa, per exemple a Sant Cristòfor o a Ribes Roges. També presumíem davant les nenes i les convidàvem a passejar, a pujar a fer un tomb assegudes a la barra horitzontal del quadre de la bicicleta. Era una bona ocasió per tenir una noia a prop. En aquella època, no era fàcil tenir contacte directe amb una noia, perquè les nenes anaven a classe només amb nenes i els nens només amb nens. Ens barrejàvem poc en aquell temps.

Segur que em deixo molts jocs, però podria assegurar que el joc estrella era jugar a pilota, el que avui en diem jugar a futbol. El nostre camp era el mateix passeig Marítim entre el carrer del Gas i l'actual carrer dels Boters. Teníem el perill que la pilota entrés a les botigues, on ado-

baven les xarxes els pescadors. A vegades, sabíem que pilota que entrava, pilota que no sortia sencera, perquè els destorbàvem la feina. Quan érem colla, el camp era de pal a pal, la qual cosa volia dir que les porteries se situaven aprofitant els pals de fusta que suportaven les línies elèctriques aèries que hi havia en cada sector.

Recordo que quan jo feia alguna malifeta a casa, el pare em castigava a no sortir al carrer i havia de veure el partit de pilota dels meus amics des del balcó de casa. Jo li deia al meu pare que em donés un bolet i que em deixés anar a jugar. Però el càstig era aquell i cap altre, o sigui, quedar-me al balcó.

M'agradava molt jugar a pilota, o sigui, a futbol. Vaig jugar en diferents equips locals... Ara, els partits els veig per la televisió. I aquests són els meus records, que també poden ser els d'altres companys.

La música i les cançons són, juntament amb els jocs i les joguines, un altre dels elements que podem recordar més de la nostra infantesa. De la mateixa manera que el joc, la música no necessàriament ha de desaparèixer quan ens fem grans, però sí que es perden algunes cançons que havien omplert els nostres primers mesos i anys de vida.

Les nostres cançons són part de la identitat. Una identitat pròpia de cada grup cultural al qual pertany cadascú de nosaltres, ja sigui per naixement o per adopció. En el món de les cançons, és on el relleu generacional és més visible, perquè és on la memòria de cada casa, de cada poble o de cada país es va transmetent de manera oral⁶.

Cada país i cada col·lectivitat té les seves cançons pròpies, però és cada família, cada barri o cada colla que en farà la seva tria pròpia i, moltes vegades, la seva pròpia versió. Les escoles són també altres canals de comunicació i de transmissió de les cançons. El món escolar obre els vents de les famílies i col·labora a ampliar el cançoner de cadascú. Tanmateix, segons els temps viscuts, l'origen dels pares i de les mares, el poble o la ciutat on es visqui i l'escola a la qual s'hagi anat, les diferències entre les cançons que es coneixen podran ser notablement variables.

Un altre factor important és que hi ha cançons que es perden i altres que tenen la fortuna d'anar passant de generació en generació.

-A què es deu?- ens preguntem.

Una de les moltes respostes que ens vénen al cap és que la música popular és d'autor anònim, és a dir, l'ha feta el poble i, si no es deixa per escrit, la cançó es perd. Les cançons populars són el que s'anomena *cultura immaterial* perquè es basen en la transmissió oral. En aquest cas, els músics i els folkloristes són els que van de poble en poble per recollir-les. Com van fer Joan Amades i Aureli Capmany.

A Vilanova i la Geltrú, hem de fer esment de Xavier Orriols i de Bienve Moya, els quals també han portat a terme una important tasca de recuperació de la memòria de tradició oral.

Cal tenir en compte també un altre motiu, pel qual algunes peces musicals acaben desapareixent. Es tracta de considerar el fet que la cançó és un vehicle de comunicació relacionat estretament amb les vivències. Això fa pensar que potser és la desaparició d'alguns fets a la vida (com en el cas dels oficis) que, en conseqüència, també provoquen que les cançons s'acabin perdent.

Així doncs, la música popular serveix per aprendre costums i coneixements, perquè és un món de saviesa i un pou de riquesa lèxica. Per tant, són aquests els valors que s'han de transmetre als qui han de venir.

Per una altra banda, també caldria revisar la utilització que s'ha fet dels continguts de les cançons, que sense ser pròpiament populars, estan en boca de generacions senceres.

QUINS TEMES TRACTEN LES CANÇONS D'INFANTS?

Els educadors haurien de procurar que, en els infants, cançó i joc, i joc i cançó, fossin gairebé sinònims; representessin per ells una mateixa cosa. Si volem que una cançó els interessi fortament procurem donar-los-la en forma de joc, és a dir, en una forma que ells la puguin accionar, que la puguin dansar, que ells, en una paraula, la puguin viure (...)

Joan Llongueres i Badia⁷

Creador del mètode Llongueres d'aprenentatge musical per a infants.

La infantesa és un període molt determinat que es caracteritza per tenir associades tot un seguit de cançons que, moltes vegades, no són necessàriament infantils, però que s'han anat incorporant pel fet de constituir cançons tradicionals. Així, doncs, no ens ha d'estranyar que romanços, cuplets, cançons cavalleresques, de bandolers o d'amors també hagin estat cantades als infants, encara que en fragments petits. Així, doncs, les cançons infantils poden tenir diferents direccions, és a dir, poden ser d'adult a nen (*Arri, arri tatamet*), de nen a adult o de nen a nen. Però el que sí que és cert és que hi ha un munt de cançons que les podem relacionar completament amb la infantesa, com ara:

Les cançons de **falda** (*Aquest és el pare, aquesta és la mare...*), les cançons de **bressol** (*L'infant i la dida*), les d'**animals** (*El gall i la gallina*), les d'**oficis** (*Cançó del matalasser*), les de **temps i natura** (*Pastoret, d'on vénen? Sol, solet*), les de **danses** (*El ball de la civada*), les de **jocs** (*La barqueta*) o les escatològiques (*El Pere de la cullera*).

Cançó de falda

Aquest és el pare

Aquest és el pare,
aquesta és la mare,
aquest fa les sopes,
aquest se les menja totes,
i aquest fa: piu, piu,
que no n'hi ha per al caganiu?

Cançó de bressol

L'infant i la dida

L'infant no em pot dormir,
ni en bressol ni en cadira.
Sinó a la vora del foc,
a la falda de la dida

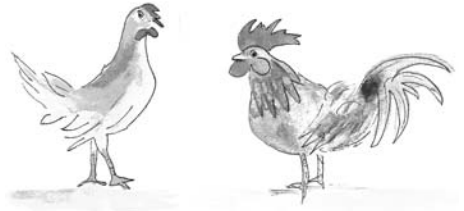
La dida es va despertar,
troba l'infant sense vida.
El braços se li cremaven,
i els peus se li encenien.

Cançó d'animals

El gall i la gallina

El gall i la gallina
estaven al balcó.
La gallina s'adormia,
i el gall li fa un petó.
Dolent, més que dolent!
Què dirà la gent?
Que diguin el que vulguin
que jo ja estic content!

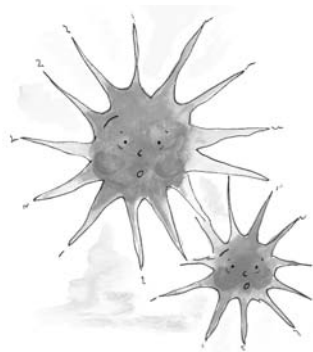
Cançó d'oficis

Cançó del matalasser

Cop per aquí,
cop per allà,
tururururaina.
Cop per aquí,
cop per allà,
tururururà.

Cançó de temps*Sol, solet*

Sol, solet,
 Vine'm a veure,
 vine'm a veure.
 Sol, solet,
 vine'm a veure
 que tinc fred.
 Quan el sol solet vindrà,
 la boireta, la boireta,
 quan el sol solet vindrà,
 la boireta marxarà.

Cançó de natura*Pastoret d'on véns?*

Pastoret d'on véns?
 De la muntanya, de la muntanya,
 Pastoret, d'on véns?
 De la muntanya de veure el temps.
 Quin temps fa?
 Plou i neva, plou i neva.
 Quin temps fa?
 Plou i neva per allà.

Cançó de dansa*El ball de la civada*

El ball de la civada jo us el cantaré (2).
 El pare quan la llaurava,
 feia així, feia així...
 Se'n dava un cop al pit
 i se'n girava així:
 Treballem (2), que la civada(2).

Treballem (2) que la civada guanyarem.

El ball de la civada jo us el cantaré (2).
 El pare quan la llaurava (la segava, la molia...),
 feia així, feia així...
 (...)

Cançó de jocs

La barqueta

Si la barqueta es tomba,
 nena no tinguis por.
 Tira la canya a l'aigua
 i agafa't al timó.
 Si la barqueta es tomba,
 nena no tinguis por.
 Alça la cama enlaire
 i fes un saltiró.

Cançó escatològica

El Pere de la cullera

El Pere de la cullera
 va anar a la processó.
 Es va cagar les calces.
 Ai, mare quina pudor!

A més, també podem afegir que ha estat gràcies al mètode Llongueres, és a dir, a cantar i a ballar alhora, que el nostre cançoner particular s'ha vist ampliat. Així doncs, tenim actualment un ventall més ampli de cançons infantils gràcies a la unió de les cançons populars amb les cançons creades pel mestre Llongueres. Un bon exemple és la cançó del mestre: *Les Formiguetes*, de la qual reproduïm les dues primeres estrofes de les cinc que té:

Les petites formiguetes a l'estiu,
 quan el blat és ja segat,
 i lligat i apilotat,
 surten arrengreradetes del seu niu,
 xiu, xiu, xiu (bis)
 i van ben endreçadetes.
 Cap aquí, cap allà,
 tot cercant les espiguetes,
 cap aquí, cap allà,
 que per tot arreu n'hi ha.

Tot passant per les voretetes del camí,
 amb l'amiga s'han trobat
 i a l'orella s'han parlat
 i s'han dit moltes cosetes.
 Fent així,
 Psi, psi, psi (bis)
 i donant-se abraçadetes.
 Cap aquí, cap allà,
 tot cercant les espiguetes,
 cap aquí, cap allà,
 han anat a treballar.
 (...)

Joan Llongueres sentia una gran admiració per la natura i *Les formiguetes* és la primera cançó que va compondre. La cançó sembla una faula sense l'element negatiu que les caracteritza perquè s'aconsegueixi una cloenda exemplar.

Els petits hauran d'imitar els treballs dels minúsculs éssers vivents, que al llarg de l'estiu es dediquen a omplir els rebosts dels seus nius per assegurar la seva subsistència en els mesos d'hivern.

Per a Joan Llongueres: *el joc de les formigues és el joc de la humanitat sensata.*

És curiós constatar com, per als no entesos en la matèria, les cançons d'en Llongueres moltes vegades es confonenen amb les cançons populars i/o tradicionals. El desconeixement de la seva persona i de la seva feina fan que l'abast i la transcendència del seu mètode i de les seves cançons a la societat catalana generin, en molts casos, aquest equívoc.

QUI CANTA I DE QUÈ ES CANTA?

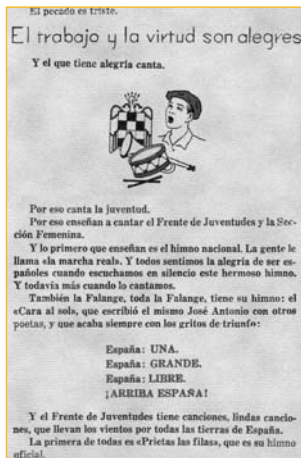
Tots els discursos tenen un emissor, un destinatari i un contingut, però hi ha sectors que poden monopolitzar l'emissió de discursos i provocar que, en altres situacions, només en tinguem coneixement gràcies a la descripció dels primers, i les cançons no en són una excepció perquè també són discursos.

Les cançons són patrimoni de tots i de totes. De tota manera, però, sí que és cert que potser han estat les dones les que han cantat més en els àmbits familiars o en els patis de les escoles. Tanmateix, això no vol dir que els homes no hagin cantat, però potser quan ho han fet, la seva presència s'ha vinculat més aviat a una tradició més pública o més culta. Ens referim als cors (com els cors obrers de Clavé), a les havaneres o als mateixos escolans.

La cançó popular ha estat la protagonista de moltes estones familiars o de lleure. Cal recordar que abans les famílies acostumaven a cantar ple-gades força sovint i per qualsevol motiu. Aquesta circumstància s'ha anat perdent per la incursió de la ràdio i de la televisió a les llars. Per tant, la cançó popular constitueix un vehicle i una manera d'apropar-nos al coneixement de la situació social d'una època o d'un determinat col·lectiu. En aquest cas, hi observem com es parla de diferents oficis i celebracions o esdeveniments històrics que queden reflectits en les cançons.

Tanmateix, les cançons en general han estat també un bon mecanisme polític i aquest fet s'aprecia clarament durant el temps de la dictadura.

Al costat de les cançons populars, les quals van quedar en un segon terme durant aquest període per la prohibició de parlar en català, trobem que les famílies que eren afectes al règim i que volien que els seus fills seguissin les directrius de la *Falange* podien també tenir al seu abast un llibret amb un seguit de *Marchas y Canciones*. Però els nens i les nenes de l'època, al marge de les simpaties polítiques de les seves famílies, es trobaven amb la circumstància que, cada dia abans d'entrar a l'escola, havien de cantar de manera obligatòria la cançó següent, que en realitat era com un himne:

Cara al sol, con la camisa nueva,
Que tú bordaste en rojo ayer,
Me hallará la muerte, si me lleva,
Y no te vuelvo a ver.

Formaré junto a mis compañeros
Que hacen guardia sobre los luceros,
Impasible el ademán, y están
Presentes en nuestro afán.

Si te dicen que caí, me fui
Al puesto que tengo allí.

HI HA CANÇONS POPULARS SEXISTES?

Si analitzem les cançons d'aquest període també hi veurem un reflex de la imatge que es tenia de les dones i com se les considerava.

Els llargs anys de la dictadura franquista han estat un dels moments més importants de la nostra història recent. Va ser durant aquest període en el qual la figura de la dona va estar totalment dissenyada perquè complís els requisits de filla, mare o esposa perfecta. Obviament, així, quina era la seva pròpia identitat com a dona.

Durant aquests temps de la dictadura, en molts patis d'escola, es cantaven algunes cançons com la següent:

Al pasar por el cuartel se me cayó un botón
y vino el coronel a pegarme un bofetón.
Del bofetón que dio el cacho de animal,
estuve cinco días sin poderme levantar.
Las niñas bonitas no van al cuartel
porque los soldados les pisan el pie.
Soldado valiente no me pise usted
que soy pequeñita y me puedo caer.
Si eres pequeñita y te puedes caer
cómprate un vestido de color café.
Cortito por delante y cortito por atrás,
estrecho de cintura y que guapa estás.

Aquesta cançó mostra clarament el prototipus de dona que el règim franquista pretenia. D'elles, es volia que fossin maques, femenines i que anessin ben vestides; a més, tal com reflecteix la cançó, si en algun moment no eren en el lloc que els pertocava, podien ser castigades. Aquesta imatge de dona "ideal" contrastava força amb la realitat de l'època, sobretot en l'època de la postguerra més aferrissada, quan per a la majoria era impensable poder-se comprar un vestit bonic. La majoria de les dones, tot i tenir cura del seu aspecte, havien de recórrer moltes

vegades a confeccionar-se la roba amb teixits al més econòmics possible. Eren elles precisament les qui, en molts casos, sustentaven tot l'àmbit familiar i dels rendiments del seu treball (que acostumaven a ser inferiors als dels homes), en depenia que tiressin endavant la totalitat dels membres de la família.

Trobem, en un altre fragment d'un llibre de la *Sección Femenina*, com queda encara més ben reflectit el model de dona que s'espera.

No hay que ser nunca una niña empachada de libros, que no sabe hablar de otra cosa...; no hay que ser una intelectual.

El Libro de las Margaritas. Sección Femenina, 1940.

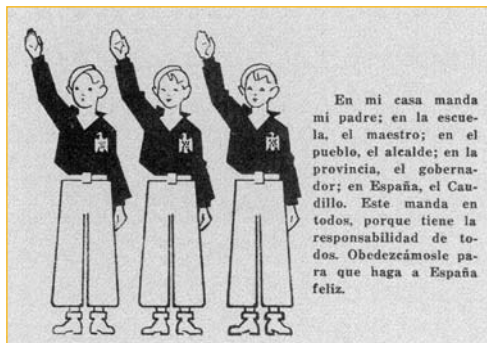
Otero, Luis. *La Sección Femenina*. Edaf, Madrid, 1999.

Una altra cançó (pertanyent als jocs amb què es pica de mans), que demostra com era l'estatus de la dona durant el temps de la dictadura és la següent:

Antón Carabina, na, na,
mató a su mujer, jer, jer,
la puso en un saco, co, co
y la llevó a moler, ler, ler.
El molinero dijo, jo, jo,
esto no es harina, na na.
Esto es la mujer, jer, jer,
de Antón Carabina, na, na.

La tolerància al maltractament de les dones era un fet en aquella època. Tal com ja hem esmentat, la dona era considerada com un apèndix del seu marit; havia de ser al seu darrere sense fer-se notar; no tenia dret ni a veu ni a vot i, des de la infància més tendra, les nenes s'educaven perquè fossin mestresses de casa eficaces i eficients. A més a més, calia que no pensessin en res més que en el benestar del seu marit, a tenir cura dels seus fills i filles (els/les que Déu li donés) i a fer obres de cari-

tat o a treballar per a la comunitat com un deure i vot religiós. Per tant, contradir o qüestionar qualsevol aspecte que pensés, fes o representés el marit era penalitzat socialment i així s'entenia que havia de ser. La submissió i la resignació eren les consignes a seguir per part de les dones. No és estrany, doncs, que ser dona en equitat i paritat a l'home segueixi sent un tema de reivindicació i de debat social. Avui en dia, encara és difícil canviar aquesta "imatge" del que és una dona, com tampoc no és senzill erradicar la violència de gènere. Les consignes repetides sistemàticament al llarg de moltíssims anys (la dictadura en va durar 40) va calar molt a fons també en l'inconscient de moltes dones. És imperatiu que les mateixes dones, cada vegada més fins a assolir la totalitat, prenguin consciència dels seus drets com a éssers humans per fer front a discursos com els que es reflecteixen en aquestes dues cançons que hem reproduït anteriorment.

En català, també tenim alguns exemples de lletres de cançons populars molt antigues, anteriors a la dictadura, que podríem anomenar sexistes i que, sense arribar a la justificació de la violència -tot i que podien tenir una aparença d'innocents o de melindroses-, sí que determinaven quines eren les nenes "maques" i, per exclusió, quines no:

Les nenes maques al *dematí*
 s'alcen i reguen, s'alcen i reguen.
 Les nenes maques al *dematí*,
 s'alcen i reguen el seu jardí.
 Jo també rego el meu hortet,
 faves i pèsols, faves i pèsols.
 Jo també rego el meu hortet,
 faves i pèsols i julivert.

També hi havia cançons que reflectien quin havia de ser el principal objectiu a la vida per a una dona: casar-se. Com es pot veure en aquesta cançó d'origen francès, que es va popularitzar a partir del mestre Joan Llongueres:

Són deu noies per casar,
 que se'n van a passejar.
 Hi ha l'Anneta,
 la Laieta,
 la Paulina,
 i la Claudina.
 Oh! Eh!
 La Maria i la Mercè!
 Hi ha l'airosa Montserrat,
 la petita Trinitat.
 Hi ha la Teresona.
 També hi ha l'Angelona.
 Bon rei, les va trobar;
 les comença a saludar.
 -Hola Anneta!
 Oh, Laieta!
 La Paulina
 i la Claudina.
 Oh! Eh!
 La Maria i la Mercè!
 Què tal va la Montserrat?

Com està la Trinitat?
 I la Teresona?...
 Un bes a l'Angelona.
 (...)
 El bon rei s'ha de casar
 i una noia vol triar.
 No és l'Anneta
 ni la Laieta
 ni la Paulina
 ni la Claudina.
 Oh! Eh!
 Ni la Maria ni la Mercè!
 No és l'airosa Montserrat,
 ni tampoc la Trinitat,
 ni la Teresona.
 Es casa amb l'Angelona.

Altres cançons d'aquest estil poden ser *Baixant per la Font del Gat* o *El senyor Ramon empaita les criades*.

TENIM CANÇONS POPULARS PRÒPIAMENT VILANOVINES?

Davant d'aquesta pregunta, si tenim cançons únicament vilanovines, creiem que la resposta és que no. Existeix, però, una lletra de les *Dances de Vilanova* que no s'ha arribat a popularitzar mai i, per tant, trobaríem poques persones que la sabessin. Quan parlem de les cançons populars, hem de tenir en compte que els pobles, els barris, les colles o les mateixes famílies fan moltes variacions. Un exemple palpable és la cançó del tió, de la qual hi ha infinitats de versions.

QUEDEN EN EL RECORD LES NOSTRES CANÇONS?

És un fet que la cançó popular ha estat i encara està, d'una manera o altra, en la nostra memòria col·lectiva. D'aquesta realitat, en són testimoni els dos relats següents:

Records de les meves cançons

Blanca Rosa Bertran i Roch

Nascuda a Vilanova i la Geltrú, l'any 1935.

Abans, les cançons populars eren molt presents a totes les cases. Quan era menuda, tant el pare com la mare, tal com havien fet anteriorment els seus pares i les seves mares, em cantaven cançons. De la meua infantesa, recordo algunes cançons que em cantava la mare i com m'explicava contes. Recordo, però, quan la mare em cantava L'infant i la dida o La Mare perquè jo no volia que me les cantés, ja que eren molt tristes i em feien plorar. Però la mare també em cantava altres cançons que m'agradaven molt, com ara: La mare de Déu quan era xiqueta, La Pastoreta o El noi de la mare, que tant pot ser una cançó de bressol com de Nadal.

Quan ja em vaig fer una mica més gran, el pare també em cantava cançons que ell havia après de la seva mare, que era de Sant Pere de Ribes i que en sabia moltes. Ell, em cantava El poll i la puça, La Filla del Marxant o El Mariner. Menys la primera, cap de les dues són cançons infantils, però ell me'n cantava trossos i a mi m'agradaven molt. De la cançó El Mariner, cal dir que se l'ha considerada una de les cançons catalanes més boniques que hi ha i que la canten en diferents països, però fent-hi petites variacions. Això em fa recordar que tinc un llibre, del qual queden pocs exemplars perquè va estar prohibit durant la dictadura, on es recullen totes aquestes cançons catalanes populars i que, a més a més, explica d'on provenen i el seu significat.

Altres cançons que recordo de la meva infantesa -i que sí que són infantils- són: La vall, vall, La cueta de la gallina i La Broda de seda (que agrada molt a tothom).

Curiosament, amb el pas del temps, la meva activitat professional ha estat precisament la música i el seu ensenyament. D'aquesta llarga etapa de la meva vida encara recordo amb molta il·lusió com un grup d'exalumnes de començament dels anys 60, encara recordaven les cançons que els havia ensenyat, en un sopar celebrat quasi tres dècades després. Cal dir que en els anys seixanta les cançons que s'ensenyaven eren en castellà, però jo n'hi intercalava de catalanes. Aquestes cançons servien perquè aquestes nenes, moltes d'elles castellaneres, aprenguessin el vocabulari català -ja que elles normalment no parlaven en català-. Per exemple, aprenien les peces de vestir amb cançons com la Margarideta. Amb les diferents alumnes que vaig tenir, també vam formar cors. Recordo que en vam formar al Grupo, al Tacó i a les Tereses. Aquests cors formaven part de la Sección Femenina i vam guanyar alguns premis.

Els premis els vam guanyar en uns concursos en què podien participar totes les escoles que ho volien. Cada any, els cors estaven formats per nenes diferents. En el concurs s'havia de cantar una cançó en castellà obligada, una en gregorià també obligada i una en català que la podia escollir el professor. Però va ser molt emocionant, quan trenta anys més tard, vaig veure com aquelles exalumnes encara recordaven aquelles cançons. Això em va fer entendre que el meu ensenyament no havia caigut en un sac foradat.

Una història de teatre, reis i firetes

Rosa Carbonell i Serra

Nascuda a Vilanova i la Geltrú, l'any 1933.

La Memòria del Futur

Avui, escoltant les notícies per la televisió, ens hem assabentat que el Teatre Apol·lo s'ha incendiat (el Teatre Apol·lo es va incendiar la nit de l'1 de febrer de 2005). No sé ben bé per quin motiu, però he sentit molt a dins meu, com una sensació de tristesa per haver perdut una mica de cosa meva.

Havia sentit explicar pel meu pare que, en aquest teatre, havien vingut importants companyies líriques de sarsuela a fer moltes representacions, que havien tingut un gran èxit per la bona acústica que tenia l'Apol·lo. Després, es va convertir en un cinema.

Però els meus records envers el Teatre Apol·lo comencen l'any 1941. Segons un programa que conservo, en l'esmentat any, s'hi va fer una representació de Els Pastorets. Aleshores, tot es feia en castellà. El programa diu: "Representación por el Cuadro Artístico de la Obra, en colaboración con la Sección Masculina del Frente de Juventudes, de la tradicional obra del eminente escritor José María Folch y Torres, dividida en 5 actos i 16 cuadros: Los pastorcillos o el advenimiento del mesías".

A continuació, hi ha tot el repartiment de les persones que participaven en l'obra de teatre i, entre elles, també hi figura el meu nom. Recordo perfectament que, a casa de l'avi Serra, hi havia molt d'ambient envers aquests tipus d'espectacles; més ben dit, n'eren dels prin-

cipals organitzadors. Jo tenia set anys i portava unes trenes molt llargues i gruixudes. Segurament, que l'edat i el cabell eren les característiques necessàries per interpretar el paper de l'àngel sant Gabriel, i així ho vaig fer. Sempre he recordat aquesta experiència com una de les coses boniques que vaig fer quan era petita.

En un dels actes de Els Pastorets, hi va participar el gran ballarí Joan Magrinyà, que va ballar les Danses de Vilanova. Com a primer ballarí, hi havia l'Artur Galceran, que després es va fer monjo de Poblet i que, avui, és un dels millors constructors de pessebres de Catalunya (a Santa Maria de Solius, té més de 35 diorames exposats).

L'últim dia que es representaven Els Pastorets, era el dia de Reis. Aquell any, m'havia assabentat amb gran disgust, que els reis eren els pares, encara no sabia si era veritat o mentida, però no m'ho acabava de creure. Amb això que, quan es va acabar la representació, a l'àngel sant Miquel i a mi -que era el sant Gabriel-, ens van fer baixar unes poques escales que anaven de l'escenari a la platea. Vam haver de travessar el passadís pel mig de tota la sala fins al vestibul... i allà, hi havia el tres Reis acompanyats dels seus patges, carregats de paquets. Tot seguit, tots junts vam tornar cap a l'escenari amb gran pompa i solemnitat.

Retrat dels Reis Mags d'Orient amb la comitiva a la dècada dels anys quaranta al saló de Plens de l'Ajuntament.

Aleshores, els Reis van començar a cridar pel seu nom a diferents persones que havien participat en la representació teatral, i els van donar un paquet d'aquells. Tot d'una, vaig sentir que el Rei Ros deia el meu nom. Em vaig acostar i em va fer un petó, al mateix temps que em donava un paquet que quasi era més gros que jo. Fa molts anys que va passar tot això que estic explicant, però ho recordo perfectament.

Quan el vaig obrir, em vaig quedar amb la boca oberta perquè hi havia una bateria de cuina de fireta d'alumini que no li faltava de res: olles, olletes, cassoles, cassoletes, escorredores, plats, forquilles, culleres, ganivets, etc. És a dir, tots els estris de cuina haguts i per haver, i d'una qualitat extraordinària. Aquell dia vaig creure que els Reis, eren els Reis, i no pas els pares, a mi m'ho acabava de demostrar el Rei Ros.

D'Abans i d'Ara: Jocs, Joguines i Cançons
Una perspectiva actual

QUÈ QUEDA DE COMÚ EN EL RECORD DE LES DIFERENTS GENERACIONS?

El temps és un element fonamental en les nostres vides, també ho va ser per als nostres avantpassats i ho serà per a les generacions futures. Però el temps passa i pot ser que en moments determinats ens puguem fer preguntes de l'estil: *Què recordem dels familiars o dels amics i coneguts que ja no tenim? Què deixem quan ja no hi som? Què ens hem trobat? Què ens agradaria que recordessin de nosaltres?*

D'aquestes apreciacions tan personals, n'extrapolem la definició d'història. És a dir, aquella correlació d'esdeveniments que han estat protagonitzats pels homes i per les dones al llarg del temps i que han anat configurant la situació actual. Per tant, creiem que la història va unida a la transmissió de la memòria, entesa com a coneixement del passat i com a lloc d'arrelament. Una memòria que, prèviament, ha d'haver estat construïda.

Reconstruir i transmetre la història, recuperant memòries, són tasques fonamentals perquè atorguen la possibilitat d'ordenar l'experiència des del present i de començar a bastir un futur en continuïtat. Aquestes pràctiques s'han d'exercitar, també, dins de les mateixes famílies. Formen part de les anomenades pràctiques domèstiques. La transmissió oral ens permetrà accedir a subjectes històrics, que normalment no haurien deixat testimoni escrit.

La memòria personal és el nostre tresor més preuat, com a receptacle únic de vivències. Tot i això, hi ha vessants d'aquesta memòria que han de ser coneguts més abastament perquè també formen part de la memòria col·lectiva, de la història de tots i de totes. Des d'aquesta posició, transmetem també aquest tresor particular, que és el nostre llegat a les persones que ens vénen darrere. És sabut que no tot és positiu o recomanable d'aplicar en qualsevol època i circumstància. És probable

que sigui també al contrari. Hi ha aspectes, com els que hem anat recollint en aquest capítol, que formen part de les transmissions més antigues: la cultural i tradicional; la de les vivències més entranyables, i la dels aspectes que cal rescatar com a valors positius. Altres, per contra, són valors i fonaments que han estat presents en moments històrics i polítics concrets, però que convé que no els perdem de vista per tal de no repetir-los i, en la mesura del possible, erradicar-los. Cal conèixer els fets per saber com viure i com no. És necessari conèixer els aspectes que ens condueixen a la construcció d'una societat en equitat, llibertat i benestar i, també, cal veure quins factors amenacen directament o subliminalment aquests principis.

Per tant, estaria bé que, amb l'ajuda de la petita empenta que us hem ofert a través d'aquestes poques pàgines, tots i totes féssim exercicis de memòria personal per anar rescatant de l'oblit les parts de la història més propera. Aquesta història nostra única i la protagonitzada per aquelles persones més grans en anys i experiència. És necessari que escoltem els testimonis de les persones que ja tenen més temps en aquest trajecte que és la vida, per tal que no quedin en l'anonimat o en el sac de l'oblit. Us encoratgem a començar per aquelles persones que tingueu més properes, perquè així es pot afavorir una bona manera de relacionar-nos i de comunicar-nos veritablement entre les diferents generacions. Les aportacions d'anada i de tornada, de pregunta i de resposta, d'escolta atenta i de comunicació flexible, ens condueixen a tenir-nos més presents com a persones, a entendre'ns molt millor i a viure amb més plenitud la convivència.

D'Abans i d'Ara: Jocs, Joguines i Cançons
**Les petites curiositats
de les joguines
d'abans i d'ara**

LA BALDUFA

No se sap ni quan ni on va aparèixer, però moltes troballes testimonien la seva antiguitat. S'han trobat baldufes de fang a Ur, que daten del 3500 aC, i de terracota a Troia del 3000 aC. També s'han trobat baldufes de fusta a Egipte del 2000 aC, i de fang cuit a Tebes del 1250 aC o d'os a Roma del 27 aC.

Així, doncs, sembla que va ser simultàniament coneguda a diferents indrets i la seva utilització no ha estat només lúdica, sinó que també ha estat utilitzada en actes esportius, rituals o endevinatoris.

A l'edat mitjana, les ciutats acostumaven a tenir una baldufa parroquial molt gran, que es posava a la plaça major i que servia com a distracció durant les festes o per fer exercici. Durant el Renaixement, es va utilitzar com a element científic. Sigui com sigui, no ha deixat mai de considerar-se una autèntica joguina.

LES BALES

Els egipcis i els grecs ja jugaven a bales, però van ser els romans els qui van inventar les nombroses modalitats de jocs amb bales. En un primer moment, s'elaboraven amb sílex, pedra o fang cuit. A partir de l'any 1800, van començar a fabricar-se amb materials més nobles, per exemple: porcellana xinesa o cristall venecià. L'any 1846, un vidrier alemany es va inventar una tisora de bales, que va tenir molta anomenada. Aquest fet va permetre un augment considerable de la producció i també el seu abaratiment. Ja en el segle XX, la mecanització i l'ús de materials nous, les van convertir en una joguina molt popular. Val a dir, però, que per a la majoria dels nostres avis jugar a bales era *jugar a boles*. Avui, pel que sembla, aquestes *bales* o *boles* s'han substituït per altres joguines.

L'ESTEL

S'afirma que és un objecte originari de les Illes del Pacífic, on s'utilitzava i encara s'utilitza per pescar. Una altra procedència, possiblement, és la Xina. El primer testimoni documentat data de 200 aC. En aquella època, s'utilitzava com a eina militar habitual o per transportar materials, espantar ocells i, també, com a joguina. Des de la Xina, es va estendre per tot Àsia, però van ser els italians -amb Marco Polo al capdavant, els que el van introduir a Europa el segle XIII. Va ser aquí quan l'estel es va veure com un objecte infantil. Cinc segles més tard, els meteoròlegs i els pioners dels vols, el van utilitzar per a les seves investigacions. Ja en el segle XX, es van redescobrir les seves aplicacions militars i l'any 1972 va tenir una nova embranzida com a joguina.

EL IO-IO

Era un objecte conegut tant a la Xina com a Grècia i a Roma. La versió moderna té el seu origen al segle XVI a Filipines. El seu significat és *el que torna*. La seva arribada a Occident data del 1929. Els Estats Units van ser-ne els precursors. L'últim gran boom d'aquesta joguina es va produir en aquest mateix país en la dècada dels anys setanta, quan, fins i tot el president Nixon va demostrar quin era el seu domini del io-io. També va ser la primera joguina que va ser portada a l'espai l'any 1985, amb la finalitat d'estudiar el seu comportament davant l'absència de gravetat.

EL "HULA-HOOP"

Encara que els cèrcols sempre han estat relacionats amb l'entreteniment infantil, no va ser fins al segle XVII que un cèrcol va rebre el nom de *Hula-hoop*. Van ser uns mariners que visitaven Hawaï, que veient la similitud entre la dansa hawaina i el moviment que es realitza per fer moure el cèrcol, van decidir-ne la nomenclatura.

Els responsables dels *hula-hoops* de plàstic moderns van treure el seu producte l'any 1958, després de sentir un professor de gimnàstica australià que explicava que feia girar un cercol de bambú al voltant de la cintura dels seus alumnes. En dos mesos, se'n van vendre vint-i-cinc milions d'unitats i cent milions en dos anys.

EL MONOPOLY

Charles Darrow va patentar un joc anomenat Monopoly, l'any 1933, però els seus orígens es remunten fins al segle XIX. El seu antecedent és el joc *The Landlord's Game*, que Darrow va adaptar i va convertir en símbol del capitalisme. Una de les anècdotes més significatives que es pot relacionar amb aquest joc és el fet que, durant la Segona Guerra Mundial, es van enviar als presoners alguns Monopoly amb plànols als taulells de joc per escapar-se dels llocs de presidi.

L'SCALEXTRIC

L'any 1952, la firma Minimodels va començar a fabricar cotxes de carres de metall, que va anomenar Scalex (Scale X), perquè cada cotxe estava fabricat a una escala diferent. D'aquí el nom amb què ha quedat batejat aquest joc, què, tot i ser marca, s'ha estès per tot arreu. Posteriorment, es van motoritzar els cotxes. Primer, amb un mecanisme de corda i després de manera elèctrica.

LA BARBIE

La casa Mattel va treure aquesta joguina al mercat l'any 1959, i s'ha arribat a convertir en una de les nines més famosa del món. Va ser creada pel fundador de l'empresa i per la seva dona. La nina va rebre el nom de la filla petita del matrimoni i el nuvi, anomenat Ken, era també el nom del seu fill. Des d'aquell 1959, s'han venut més de mig bilió de

Barbies i es calcula que cada setmana es venen més d'un milió i mig de nines arreu del món; fins i tot, els països àrabs l'han adoptada segons els seus cànons estètics i culturals.

ELS CLICKS

Hans Beck va ser el pare d'aquesta joguina. El seu nom ve de *klycky* i té a veure amb el so que produïen en enganxar-se els uns amb els altres. La crisi del petroli de 1971 va portar a la companyia Geobra Brandstätter a buscar una alternativa a les grans joguines de plàstic. Els clicks van oferir l'avantatge de tenir una mida petita, fet que suposava una reducció de la quantitat de plàstic emprat. Van sortir al mercat l'any 1974 i, actualment, encara són joguines de referència per als nostres infants.

De curiositats, n'hi ha tantes com joguines existeixen, però amb aquest darrer capítol hem volgut oferir uns petits esquitxos relacionats amb algunes de les joguines que, realment, han marcat generacions d'infants d'arreu del món.

Notes

¹ Tal com ens indica l'estudi demogràfic *Vilanova i la Geltrú, una ciutat en creixement. Població present i escenaris de futur (1997-2004)*:

"Vilanova i la Geltrú té una estructura de població jove i adulta. El major nombre d'individus es situen en la franja dels 20-39 anys (...). Hi ha un major nombre de població femenina d'edats avançades com a conseqüència de la seva major esperança de vida.

Les previsions de futur per a la població en els pròxims 10 anys indiquen un creixement com a conseqüència del flux migratori. Si la tendència segueix en el mateix sentit, Vilanova i la Geltrú podria arribar a tenir 25.0000 habitants més el 2014, és a dir, passaria a tenir una població total de 85.468 habitants."

² A començament del segle XX, es pobla l'eixample Gumà i s'enllaça la Vila i la Marina. L'any 1910, sorgeix la urbanització residencial de Ribes Roges i l'any 1920 la de Sant Cristòfor. Ja entre els anys 1945-1950 es crea el barri del Tacó, fruit de les primeres onades importants d'immigrants a la ciutat. El creixement de la ciutat augmenta, encara que d'una manera anàrquica i sorgeixen nous centres de població durant la dècada dels anys 60 (Armanyà, Sant Joan i les Roquetes). Posteriorment, van sorgint el Molí de Vent, l'Aiguacuit o la Bòvila, entre d'altres.

³ També hi ha una producció artesanal local i una altra, global. En el primer cas, les joguines solen ser fetes a Catalunya. Són de fusta, fetes en tallers domèstics per una o dues persones. Els artesans expliquen que les seves joguines tenen el valor de no ser objectes anònims fets en sèrie. Pel que fa a la producció artesanal global, avui dia, és la que es correspon a les joguines del comerç just.

⁴ Els consumidors de l'Estat espanyol valoren poc la qualitat i busquen, per sobre de tot, preus baixos. Existeix un codi de conducta per regular les condicions laborals precàries del treballadors de la indústria de la joguina a Àsia o a Sud-Amèrica, tot i que a l'hora d'aplicar-lo és anecdòtic.

⁵ Les joguines no han de fer distinció de sexes. Aquesta divisió respon més a criteris i a hàbits culturals adquirits que a les necessitats dels infants. Els infants (siguin nens o nenes) han de tenir a l'abast tot tipus de joguines, perquè així tindran més oportunitats per desenvolupar els seus gustos, les seves afeccions i la seva personalitat.

⁶ A l'Estat espanyol, hi ha una gran tradició d'indústria de la joguina i es troba concentrada, sobretot, a les províncies d'Alacant i de València. Segons l'*Asociación Española de Fabricantes de Juguetes*, Espanya és el setè país del món en consum de joguines. Empreses representatives d'aquesta important indústria són, per exemple, i entre d'altres: Borrás, Educa, Chicco, Diset, Falomir o Famosa.

⁷ Cal diferenciar la tradició oral de la música més tradicional, de la tradició acadèmica de la música culta. Per tant, la formació que ha de rebre l'infant ha de ser integral, és a dir, formació musical culta i també tradicional, les quals tenen funcions ben diferenciades. La primera s'ha d'adquirir per analitzar la cultura i com a possible formació professional. La segona, la tradicional, per vertebrar l'entorn més immediat i com a factor de cohesió social.

⁸ **Joan Llongueres i Badia. (Barcelona, 1880-1953)**

De família humil, de petit va formar part de la capella de música de la seva parròquia, de la qual era director el mestre Mas i Serracant. Va conèixer Amadeu Vives i Lluís Millet. També va tenir contacte amb grans personalitats del món de la música, com ara, Isaac Albéniz i Felip Vendrell. Però, els seus dos mestres de música van ser Enric Granados i Enric Morera. En la seva formació, va ser decisiu el contacte que va establir amb la família Galí, ja que ell era alumne de l'Escola Bartomeu Galí i va conèixer tots els seus membres, entre els quals hi havia Pompeu Fabra -cunyat de Bartomeu Galí- i el seu nebot Alexandre Galí.

Joan Llongueres es va casar amb Montserrat, filla petita de Bartomeu Galí. Un cop casat, es traslladà a viure a Terrassa on després de temps i d'esforços va fundar l'Escola de Música i l'Escola Coral. A la mateixa ciutat, i també amb la seva col·laboració, es va fundar una de les escoles capdavanteres de la pedagogia activa: l'Escola Vallparadis.

El curs 1911-1912, Joan Llongueres es va traslladar a Dresden per estudiar a l'Institut Jacques-Dalcroze, que duia el nom del creador de la gimnàstica rítmica. Les cançons que hi va aprendre, el van sorprendre per la simplicitat i la facilitat de comprensió que posseïen, al costat d'una gran musicalitat. A partir d'aquest moment, ell mateix també comença a escriure cançons per als infants. La primera fou *Les formiguetes*, primera d'una sèrie que va anar produint en anys successius i que constitueixen la seva obra cabdal.

L'any 1913, convençut que aquesta era la línia pedagògica que s'havia de seguir, Joan Llongueres va fundar l'Institut Català de Rítmica i Plàstica, amb seu als locals de l'Orfeó Català. L'any 1918, va ser nomenat director d'educació musical de les escoles de l'Ajuntament de Barcelona. També va exercir de professor de rítmica i cançons a l'Escola Vilajoana, on va dur a terme una atenció especial cap als infants cecs, sord-muts i amb discapacitats. També va dirigir l'educació musical a l'Escola Blanquerna (1924) i va ser professor de rítmica de l'Institut Escola de la Generalitat (1932). Va ser autor de nombrosos reculls: *Cançons amb gestos i rondes infantils*, *Cançons i jocs d'infants*, *La vida senzilla*, *Les cançons de Nadal* o *Els Cants de la Passió*.

També era un gran poeta i un gran escriptor i va ser proclamat Mestre en Gai Saber als Jocs Florals de Barcelona de l'any 1934. També es va dedicar a traduir moltes composicions estrangeres al català i les seves cançons van ser traduïdes al castellà. Durant la guerra civil, va continuar la seva tasca amb els infants. Després de la guerra, va tenir l'oportunitat d'organitzar el 50 è aniversari de l'Orfeó Català i de retre homenatge a Lluís Millet, amb totes les dificultats que aquells temps tenien.

En els darrers anys de la seva vida, es va dedicar més a la poesia. Aquest període és quan les seves obres presenten una major qualitat.

Bibliografia

ARES, Maria. *Los juguetes a lo largo de la historia*. Revista Clio. Número 39. Gener 2005.

COSTA VÁZQUEZ, Luis. *Práctica pedagógica y música tradicional*. Revista Transcultural de Música. Trans Iberia 1 (1997).

DD.AA. *Aspectes de la nostra història*. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. 1984.

DD.AA. *Sobre l'educació del lleure infantil i juvenil*. Ajuntament de Vilanova, 1986.

Vilanova i la Geltrú, una ciutat en creixement. Població present i escenaris de futur (1997-2014). Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 2004. (ESTUDI DEMOGRÀFIC)

MARTÍ, Casimir. *Vilanova i la Geltrú 1850-1975. Expansió i crisis de la Indústria i de la Democràcia 1850-1936*. Volum I. Ed. El Cep i la Nansa, 1997.

LLONGUERAS, Joan. *Canciones y Juegos infantiles*. Cuarta Serie. Unión Musical Española Editores. Madrid.

LLONGUERAS, Joan. *Las primeras canciones para la infancia*. Casa Editorial de Música Boileau. Barcelona.

LLONGUERAS, Joan. *Cançons i Jocs infantils*. Edigsa. Barcelona. (Disc)

MARTÍN, Antonio. *Superhéroes de cómic*. Revista Clio. Número 5. Març 2002.

OTERO, Luis. *Flechas y Pelayos*. Edaf. Madrid, 2000.

OTERO, Luis. *La Sección Femenina*. Edaf. Madrid, 1999.

VIRELLA I BLODA, Albert. *Vilanova i la Geltrú. Imatges de la ciutat i de la comarca*. Edició facsimil, reproducció de l'edició publicada el 1949. Institut d'Estudis Penedesencs, 1987.

Pàgines web

<http://www.mipunto.com/temas/4to=trimestre01/juguetes.html>.

<http://www..xtec.es/malons22/infantil.htm>.